



TAMPEREEN
AMMATTIKORKEAKOULU

LASTEN TUNNEKASVATUS PÄIVÄKODISSA

Tunnetelta-kerhossa tunteet tutuiksi

Minna Suutarinen

Opinnäytetyö
Maaliskuu 2017
Sosiaalialan koulutusohjelma



TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

SUUTARINEN, MINNA:

Lasten tunnekasvatus päiväkodissa
Tunnetelttä-kerhossa tunteet tutuiksi

Opinnäytetyö 61 sivua, joista liitteitä 2 sivua
Maaliskuu 2017

Toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena oli syventyä tutkimaan lasten tunnetaitoja sekä tunnekasvatusta. Yhteistyökumppani oli Lauttalan päiväkotiki Nokiällä. Tavoitteena oli saada tietoa siitä, miten lasten tunnetaitoja voidaan tukea ja kehittää. Osana opinnäytetyötä oli toiminnallinen Tunnetelttä-kerho, jonka avulla haettiin vastauksia, miten kerho tukee lasten tunnekasvatusta sekä miten lasten tunnetaidot ilmenivät kerhossa.

Tutkimus oli laadullinen eli kvalitatiivinen. Tutkimusmenetelmänä oli puolistrukturoitu teemahaastattelu, joka toteutettiin parihaastatteluna. Haastattelu nauhoitettiin. Tutkimusmenetelmänä käytettiin vielä osallistuvaa havainnointia Tunnetelttä-kerhossa. Kerhot videoitiin. Tunnetelttä-kerhoon osallistui viisi 4-6-vuotiasta lasta, ja kerhokertoja oli kaiken kaikkiaan kuusi. Jokaisella kerhokerralla käsiteltiin eri tunnetta. Tunteita käytiin läpi keskustelun, musiikin, tunnekuvien sekä tunnetatterin avulla.

Opinnäytetyö toi esille lasten tunnetaitojen merkityksellisyyden. Tutkimus nosti esiin monia seikkoja lasten tunnetaitojen tukemisen ja kehittämisen mahdollisuuksista päiväkodissa. Vaikuttavimmaksi kumpusivat sensitiivisen kasvattajan rooli sekä lasten aito kohtaaminen päiväkodin arjessa. Monipuolinen tunnekasvatus on tärkeässä roolissa. Tunnekasvatuksen avulla mahdollistetaan lapsen tunnetaitojen vahvistuminen. Tutkimuksessa tuli esille tunnekasvatuksessa käytettävien menetelmien tärkeys, kuten tunnekuvat, draama sekä ohjatut toiminnalliset hetket. Tutkimus nosti keskustelut lasten kanssa tärkeiksi kaikissa arjen tilanteissa. Keskustelujen avulla lapsi oppii tunnistamaan, ymmärtämään sekä hallitsemaan eri tunteita, niin omia kuin toisenkin. Tutkimuksesta kävi ilmi, että haasteena aidon tunnekasvatuksen toteutumiseksi saattaa olla kasvattajan mahdolliset omat heikot tunnetaidot.

Opinnäytetyö toi tärkeää tietoa toiminnallisen Tunnetelttä-kerhon toimivuudesta tunnekasvatuksen tukijana. Kerhon avulla lasten tunneilmaisuus sekä itseilmaisuus vahvistuivat hiljalleen. Opinnäytetyön tutkimusten tuloksena tuli kuitenkin esille, että tunnekasvatuksen tulee olla systemaattista toimintaa päiväkodin arjessa. Tunnetelttä-kerho ei yksinään riitä kattamaan koko tunnekasvatusta.

Asiasanat: tunteet, tunnetaidot, tunnekasvatus, päiväkotiki

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree programme in social Services

SUUTARINEN, MINNA:
Children`s Emotional Education in a Day Care Centre
Feel Your Emotions in an Emotion Tent Group

Bachelor's thesis 61 pages, appendices 2 pages
March 2017

The purpose of this practice-based thesis was to examine children`s emotional skills and emotional education. The aim was to obtain information on how to support and develop children`s emotional and interaction skills. A functional emotion tent group was a part of the thesis to give answers on how the group supports children`s emotional education and how children`s emotional skills occurred at the group.

The study was a qualitative study and the data were collected through semi-constructed pair interview, which were recorded and participant observation in emotion tent groups, which were videotaped. The results were analyzed using content analysis.

The thesis pointed out that the emotional education in a day care center must be versatile and systematically composed of activities in the everyday life, like children`s genuine encounter with discussions, emotion pictures, drama and functional activities, such as emotion tent group. The study showed emotion tent as a method support the develop of children`s emotional skills, but emotion tent group alone is not sufficiently comprehensible in emotional education.

This thesis brought up how significant children`s emotional skills are in all interactive situations and how important a role the sensitive educator has. In the future, it would be interesting to study how emotional education is taken into account in everyday life at Lauttala day care centre and what kind of role the emotion tent group has part of it.

Key words: emotions, emotional skills, emotional education, day care centre

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	7
	2.1 Aiheen valinta	7
	2.2 Tavoitteet opinnäytetyölle	8
	2.3 Tutkimuskysymykset	9
	2.4 Tutkimusmenetelmät ja aineiston kerääminen.....	9
	2.5 Tutkimusryhmän kuvaus.....	11
	2.6 Tunneteltha-menetelmän kuvaus	12
	2.7 Aineiston analyysi.....	13
3	TUNNETAITOJEN KEHITTYMINEN	14
	3.1 Tunteet eli emootiot	14
	3.2 Tunteiden ja tunne-elämän kehittyminen	16
	3.3 Tunnetaidot	17
	3.4 Tunnetaitojen yhteys sosiaalisiin taitoihin.....	19
	3.5 Temperamentti	20
4	TUNNEKASVATUS VARHAISKASVATUKSESSA	22
	4.1 Tunnekasvatus	22
	4.2 Päiväkoti tunnekasvattajana.....	23
	4.3 Tunnekasvatukseen vaikuttavia tekijöitä	24
5	TUNNEKASVATUKSEN TOTEUTUS LAUTTALAN PÄIVÄKODISSA	27
	5.1 Tunnekasvatuksen lähtökohdat	27
	5.2 Tunneteltha-kerho tunnekasvatuksen tukijana	31
	5.3 Tunnekasvatuksen toteutuminen ja kehittäminen.....	33
6	TUNNETELTTA-KERHO	36
	6.1 Tunneteltha-kerhon lähtökohdat	36
	6.2 Tunnetaitojen ilmeneminen	37
	6.3 Tunteiden havainnollistaminen.....	40
	6.4 Tunneteltha-kerho tunnekasvatuksen tukena.....	43
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	46
	7.1 Tunnetaidot ja tunnekasvatus.....	46
	7.2 Tunnekasvatuksen mahdollisuudet ja haasteet	49
8	POHDINTA.....	53
	LÄHTEET.....	57
	LIITTEET	60
	Liite 1. Haastattelukysymykset	60
	Liite 2. Lupa vanhemmilta	61

1 JOHDANTO

Tunteilla ja tunnetaidoilla on suuri merkitys jokapäiväiseen elämäämme. Asioiden muistamisessa, havainnoimisessa, ajattelussa sekä oppimistilanteissa merkittävään rooliin nousevat juuri tunteet ja tunnetaidot. (Jalovaara 2009,10.) Tunteet määrittelevät paljon, miten eri tilanteissa käyttäydymme. Tunteet sisältyvät arkeemme siinä missä näkeminen, kuuleminen tai liikkuminen. Silti lähes joka kerta tunteet ja niiden toiminta hämmentävät meitä, aina uudelleen. Emme löydä syytä tai ymmärrystä eri tunteille ja niistä seuranneille reaktioille. Tunteet ja niiden aiheuttamat reaktiot hämmästyttävät meitä itseämme, mutta ne hämmästyttävät monia niitä tutkineita tiedemiehiäkin. Tunteita ja niiden vaikutuksia sekä reaktioita ihmiseen on tutkittu jo 1970-luvulta saakka, mutta läpimurtoja on tehty vasta viimeisien kahdenkymmenen vuoden aikana. (Nummenmaa 2010, 9.)

Tunnetaitojen harjoittelu tulisi aloittaa varhaisessa vaiheessa elämää. Tunnetaitoja ei opita hetkessä, vaan se vaatii aikaa ja kärsivällisyyttä. Hyvät tunnetaidot mahdollistavat myönteisen vuorovaikutuksen toisten ihmisten kanssa. Tunnekasvatus on erittäin tärkeää ja tukee hyvien tunnetaitojen kehittymistä. Tunnekasvatukseen tulisi suhtautua yhtä vakavasti kuin kaikkiin muihinkin elämässä opittaviin asioihin.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016, 14, 19) painotetaan varhaiskasvatuksen olevan yhteiskunnallinen palvelu, sisältäen erilaisia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen lähtökohtana on edistää lasten tasa-arvoisuutta, yhdenvertaisuutta sekä ehkäistä syrjäytymistä. Toiminta varhaiskasvatuksessa tukee lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista. Varhaiskasvatuksessa lapsella on oikeus itsensä, ajatustensa sekä mielipiteidensä ilmaisuun. Lapsella on oikeus kokeilla ja opetella uusia asioita, mahdollisuus käsitellä tunteita sekä ristiriitoja.

Tunnekasvatus tukee ja auttaa lapsia sosiaalisissa sekä vuorovaikutustilanteissa. Isokorpi (2004, 136) toteaa, että tunnetaitoja pitää ehdottomasti opetella päiväkodissa. Päiväkodissa suositaan toiset huomioon ottavia tunteita sekä välittämistä. Isokorpi korostaa hyvän olon, hyvinvoinnin ja oppimisen edistyvän myönteisessä ilmapiirissä. Päiväkodissa kasvattajan rooli nousee merkittävään asemaan lapsen tunnetaitojen tukemisessa. Kasvattajan täytyy tunnistaa myös omat tunteensa, jotta voi aidosti auttaa lasta eri tun-

nereaktioissa. Tunnekasvatuksen koen siksi haastavaksi, mutta erittäin mielenkiintoiseksi.

Teoreettisena lähtökohtana opinnäytetyössäni oli varhaiskasvatusikäisten lasten tunteiden ja tunnetaitojen kehittyminen päiväkodissa. Toiminnallisena osana oli Tunnetelttakerho lasten kanssa Lauttalan päiväkodissa. Tutkimukseni kautta toin tärkeää tietoa siitä, miten menetelmä tukee tunnekasvatusta sekä miten lasten eri tunteet näyttäytyivät kerhossa. Tutkimustani varten haastattelin kahta Lauttalan päiväkodin työntekijää. Haastattelun avulla sain tietoa tunnetaitojen merkityksellisyydestä työntekijöiden näkökulmasta sekä heidän kokemuksiansa Tunnetelttamenetelmästä.

Opinnäytetyöprosessia aloittaessani olin työskennellyt Lauttalan päiväkodissa kahdeksan vuotta. Työssäni olen käyttänyt monipuolisesti erilaisia tunnetaitojen tukemisen menetelmiä. Silti tuntemukseni oli, että tunnekasvatukseen tulisi panostaa vieläkin enemmän. Tutkimukseni kautta hain vastauksia, mihin seikkoihin voisimme päiväkodin arjessa kiinnittää enemmän huomiota, jotta toiminta tukisi sekä kehittäisi lasten tunnetaitoja.

Opinnäytetyöni aihe, tunnekasvatus on tärkeä ja merkityksellinen. Tunnekasvatus ei ole tutkittavana aiheena uusi, mutta kehittämisen näkökulman kautta hain tärkeitä tietoa Lauttalan päiväkodin kasvattajien hyödynnettäväksi. Opinnäytetyöni kautta sain huomattavasti reflektoitua myös omaa toimintaani tunnekasvattajana.

2 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

2.1 Aiheen valinta

Tunteet sekä niiden mystisyys ovat kiehtoneet minua pitkään. Päiväkotiurani aikana olen huomannut tarpeellisuuden käsitellä lasten kanssa tunteita sekä niiden aiheuttamia tunnereaktioita eri tilanteissa. Lapsille tunteiden ilmaiseminen, nimeäminen, tunteiden sääteleminen sekä erilaisten tunnereaktioiden läpikäyminen on ajoittain vaikeaa. Pulmat sekä puutteet tunnetaidoissa heijastuvat siten erilaisina vuorovaikutuksen ja sosiaalisten taitojen haastavina tilanteina päiväkodissa.

Tunnetaidot ja tunnekasvatus koetaan tärkeäksi osaksi varhaiskasvatusta. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016, 14) sanotaan, että lasten tunnetaitoja voidaan tukea päiväkodissa, koska varhaiskasvatus edistää lasten kasvua, terveyttä ja hyvinvointia sekä tukee lapsen oppimisen edellytyksiä. Päiväkodissa henkilökunnalla on tärkeä tehtävä lasten tunnetaitojen tukemisessa. Päiväkodin henkilökunta auttaa lasta silloin, kun tunne on hyvin voimakas. (Kanninen & Sigfrids 2012, 75.) Pedagogisesti sensitiiviset kasvattajat mahdollistavat lapsille oivan mahdollisuuden harjoitella tunnetaitoja. Haapasalo & Kirkkopelto (2013, 1) toteavat, että lapsen hyvän kasvun sekä kehittymisen kannalta on tärkeää, jopa erittäin tavoitteenmukaista pyrkiä siihen, että lapsi saa tuntea ja oppii käsittelemään omia tunteita sekä huomioimaan muiden tunteita.

Lauttalan päiväkodin johtajan kanssa käytyjen keskustelujen jälkeen, opinnäytetyöni aiheeksi muotoutui lasten tunnekasvatus päiväkodissa. Lasten tunnetaitojen ja tunnekasvatuksen tutkiminen Tunnetelttä-kerhon sekä työntekijähaastatteluiden avulla antaa lisäksi tärkeää tietoa, jota voimme hyödyntää tunnekasvatuksen kehittämisessä. Tutkimukseni kautta voimme reflektoida omaa tietämystämme sekä toimintaamme tunnekasvattajina.

Tunnetelttä-menetelmä on alun perin kehitetty Täähätaskun päiväkodissa Ylöjärvellä vuonna 2012. Kaksi varhaiskasvattajaa koki tarpeelliseksi kehittää kerhomuotoista ohjattua pienryhmätoimintaa. Toiminnan suunnittelun pohjana olivat lasten kasvatukselliset sekä opetukselliset tavoitteet. Tunnetelttä-kerhon tavoitteina olivat tunneilmaisun

harjoittelemineen, itseilmaisun vahvistaminen sekä erilaisuuden hyväksyminen. Tunneteltha-kerhotoiminta on saanut viitteitä vuorovaikutusleikkikerhosta.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajallemme esiteltiin Tunneteltha-menetelmä seutukunnallisessa erityisopettajien tapaamisessa jokunen vuosi sitten. Tähkätaskun päiväkodista saatuja Tunneteltha materiaaleja erityisopettajamme on muokannut hieman. Vuoden 2015 syksyllä sain ensituntuman Tunneteltha-menetelmästä ja vaikutuin siitä heti suuresti. Tunneteltha-kerho on menetelmästä hiljalleen vasta tulossa osaksi Lauttalan päiväkodin tunnekasvatusta. Siksi se tuli luontevasti osaksi opinnäytetyötäni. Halusin tarkastella Tunneteltha-menetelmän toimivuutta lasten tunnetaitojen tukemisessa. Minua kiehoi saada Tunneteltha-kerhon kautta myös lasten näkökulmaa tunnekasvatuksesta. Tutkimuksessani Tunneteltha-kerhossa käyttämäni materiaali eli musiikki sekä tunnekuvat olen saanut erityisopettajaltamme käyttöön.

2.2 Tavoitteet opinnäytetyölle

Olen perehtynyt monenlaisiin lasten tunnetaitojen tukemisen menetelmiin työvuosieni aikana. Koen, että kaikki ovat hyviä ja käyttökelpoisia. Lähtökohtana oli syventyä tutkimaan lasten tunnetaitoja sekä tunnekasvatusta päiväkodissamme. Halusin saada lisää tietoa, miten tunnekasvatusta voisi kehittää, jotta se tukisi paremmin lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehittymistä. Tutkimukseni kautta sain Lauttalan päiväkodin työntekijöiden näkemyksiä ja kokemuksia tunnekasvatuksesta ja mihin seikkoihin voisimme tulevaisuudessa kiinnittää huomiota, jotta tunnekasvatus olisi vahvemmin osa toimintaamme.

Tunneteltha-kerhon avulla tavoitteeni oli saada tietoisuutta, miten menetelmä tukee lasten tunnekasvatusta. Tunneteltha-kerhon avulla pyrin vahvistamaan lasten tunnetaitoja tunteiden tunnistamisen, nimeämisen sekä sanoittamisen saralla. Tunneteltha-kerhossa pyrin dialogiseen vuorovaikutukseen lasten kanssa. Toiminnallisen tutkimukseni tavoitteena oli myös juurruttaa lapsille ajatus siitä, että kaikki tunteet ovat sallittuja. Tunteita on kaikilla niin lapsilla kuin aikuisilla ja tunteita saavat kaikki näyttää. Tunteista keskusteleminen on tärkeää ja silloin on hyvä osata tunteita nimitä. Tavoitteena oli, että opinnäytetyöni toimii suunnannäyttäjänä tunnekasvatuksen merkityksellisyydelle sekä tuo Tunneteltha- menetelmän käyttökelpoiseksi osaksi tunnekasvatusta.

2.3 Tutkimuskysymykset

Lasten tunnetaitojen merkityksellisyys sekä tunnekasvatuksen tärkeys päiväkodissa on ollut tietoisuudessa jo pitkää. Lasten tunnekasvatuksesta on tehty paljon erilaisia tutkimuksia sekä opinnäytetöissä paneuduttu tunnekasvatukseen monilla eri näkökulmilla. Tässä opinnäytetyössä pääpaino on lasten tunnetaitojen tukemisen ja kehittämisen mahdollisuuksien puntarointi. Näitä asioita selvitän seuraavilla tutkimuskysymyksillä.

1. Miten lasten tunnetaitoja voi tukea ja kehittää päiväkodissa?

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen avulla pyrin saamaan vastauksia siihen mitä ja mihin asioihin tulisi kiinnittää huomioita päiväkodissa, jotta toiminta tukisi ja kehittäisi lasten tunnetaitoja. Varhaiskasvattajana minulla on kokemusta ja näkemystä tunnekasvatuksesta. Tutkimuksella haluan saada kuitenkin työntekijöiden ääntä sekä lisää näkökulmia. Tähän tutkimuskysymykseen hain vastauksia työntekijöitä haastatteleamalla.

2. Millä tavalla Tunneteltha-kerho tukee lasten tunnekasvatusta? Miten lasten tunnetaidot ilmenevät kerhossa sekä miten lapset ilmaisevat eri tunteita?

Toisen tutkimuskysymyksen avulla haen vastauksia Tunneteltha-kerhon toimivuuteen tunnekasvatuksen tukemisessa. Lauttalan päiväkodissa Tunneteltha-menetelmä on vielä melko uusi, joten siksi se valikoitui osaksi tutkimustani. Tunneteltha-kerhon avulla saan lasten tietoa lasten näkökulmasta. Keskeinen aineisto perustuu havainnointiin Tunneteltha-kerhoissa. Työntekijähaastattelun kautta saan heidän mielipiteitä ja kokemuksia Tunneteltha-kerhosta.

2.4 Tutkimusmenetelmät ja aineiston kerääminen

Opinnäytetyöni on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. ”*Kvalitatiivinen tutkimus on luonteeltaan kokonaisvaltaista tiedon hankintaa*” (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 155). Vilka & Airaksinen (2003, 63) toteavat laadullisen tutkimusmenetelmän soveltuvan selvityksen toteuttamisessa, kun tavoitteena on saada käsitystä ja ymmärrystä siitä, mitä ihmisten toiminnan taustalla on. Laadullisessa tutkimuksessa haastattelulla ja havainnoinnilla on tärkeä merkitys. Toiminnalliseen opinnäytetyöhön laadullinen tut-

kimus soveltuu hyvin, kun tarkoituksena on kerätä näkemyksiä ja kokemuksia kohde-ryhmältä toiminnasta.

Opinnäytetyössäni on toimintatutkimuksen piirteitä, vaikka varsinaisesta toimintatutkimuksesta ei voida puhua. Aalto & Syrjälä (1999) määrittelevät toimintatutkimuksen ikään kuin prosessiksi, jolla asioita kehitetään ja muutetaan. Tavoitteina on saada aikaan muutosta, mutta myös uutta tietoa sekä ymmärrystä. Tutkimusprosessi on syklinen. Tutkimusprosessi alkaa toiminnan suunnittelulla, jota seuraa toteutus ja havainnointi sekä lopuksi toiminnan arviointi.

Laadullisen tutkimuksen aiheisto kerättiin osallistuvan havainnoinnin avulla Tunnetelta-kerhossa. Osallistuvassa havainnoinnissa tutkija on jäsen yhteisössä ja mukana toiminnassa (Kananen 2008, 70). Havainnointi mahdollistaa mielenkiintoisen ja monipuolisen aineiston saannin mahdollisuuden (Hirsijärvi & Remes ym. 1997, 201). Dunderfelt (2011, 40) tukee myös havainnoinnin tärkeyttä, varsinkin, jos kyseessä on ryhmätilanteen havainnointi. Ryhmätilanteen havainnoinnissa on hyvä käyttää apukeinoja. Minulla apukeinona oli Tunnetelta-kerhojen videointi. Roolini Tunnetelta-kerhossa oli olla lämminhenkinen ja turvallinen aikuinen. Halusin saada luottamuksellisen tunnelman, silloin lasten on helpompi puhua tunteista ja tunnereaktioista. Lapset olivat minulle jo ennestään tuttuja, joten ajattelin senkin auttavan luottamuksellisen tunnelman muodostumista.

Aineiston keruussa käytin myös puolistrukturoitua parihaastattelua, jossa noudatimme tunnekasvatus teemaa. Parihaastattelussa etuina ovat haastateltavien luontevampi sekä vapautuneempi olotila (Hirsijärvi & Remes 1997, 197). Haastateltavaksi valikoitui kaksi Lauttalan päiväkodin työntekijää. Valinta perustui heihin, koska molemmilla on vuosien ura varhaiskasvatuksen parissa takana sekä kokemusta Tunnetelta-menetelmästä. Toinen haastateltavista työskentelee varhaiskasvatuksen erityisopettajana. Hän on opettanut meille monia tunnetaitojen vahvistamisen menetelmiä, kuten Tunnetelta-kerho. Olin valinnut viisi tunnekasvatusteemaan liittyvää kysymystä pohjustamaan haastattelua. (Liite 1.) Haastattelun idea oli paneutua syvälliseen keskusteluun. Kysymysten tarkoituksena oli varmistaa, että haastattelussa käsiteltäisiin laajasti teemaan liittyviä asioita. Haastattelu käytiin Lauttalan päiväkodissa 12.12.2016. Haastattelun kesto oli noin 35 minuuttia ja se nauhoitettiin.

2.5 Tutkimusryhmän kuvaus

Opinnäytetyöni toiminnallisen osuuden, Tunnetelta-kerhon kohderyhmäksi valikoitui Lauttalan päiväkodin yhden sisarusryhmän 4-6 – vuotiaista koostuva viiden lapsen pienryhmä. Halusin kerhoon juuri 4-6-vuotiaita lapsia, koska alle kolmevuotiailla lapsilla ei ole vielä välttämättä kehittynyt tunnesanastoa. Lisäksi kolmevuotiaasta eteenpäin lapselle alkaa jo kehittyä kykyä kuvitella, miltä toisesta tuntuu. Neljävuotiaana lapsi alkaa olla aloitteellinen, omatoiminen ja sopeutuva. Viisivuotiaana lapsi voi osata jo tunnistaa sekä nimetä omia perustunteitaan, kuten ilo, suru ja viha. (Koivunen & Lehtinen 2016, 145- 146.)

Tunnetelta-kerhoon osallistuneet lapset olivat toisilleen jo ennestään tuttuja. Itse olin aloittanut lokakuun alussa kyseisessä ryhmässä kasvattajana, joten lapset olivat päässeet tutustumaan minuunkin ennen kerhotoiminnan aloitusta. Tunnetelta-kerhon tarkoituksena oli lasten kanssa nimetä ja tunnistaa eri tunteita sekä tehdä yhdessä tunteiden käsittelyyn liittyviä harjoitteita. Tavoite oli saada aikaan keskustelua sekä lasten ajatuksia ja näkemyksiä tunteista. Tunnetelta-kerhossa olimme dialogisessa vuorovaikutuksessa, joten lasten oli mahdollista sanoittaa tunteita sekä tuoda esille omia ajatuksiaan ja esimerkkejään erilaisista tilanteista, joihin liittyi tunteita ja tunnereaktioita.

Ennen Tunneteltakerhon alkua kerroin lapsille, että kerhokerrat videoidaan. Videoinnin avulla pystyin keskittymään lasten sanalliseen viestintään, mutta myös erityisen merkitykselliseen sanattomaan viestintään, kuten ilmeet, eleet sekä kehon liikkeet. Kauppila (2000, 33) sanoo ihmisen viestittävän monissa tilanteissa sanattomasti enemmän kuin sanallisesti. Ilmeet ja eleet saattavat paljastaa, mitä hän todella tilanteessa ajattelee. Eettisyyttä kunnioittaen olin pyytänyt vanhemmilta kirjallisesti lupaa lapsen osallistumisesta kerhoon, joka videoidaan (LIITE 2.). Kirjeessä kerroin vanhemmille, mistä Tunnetelta-kerhossa on kyse sekä sen, ettei videomateriaalia hyödynnetä kuin opinnäytetyössäni, täten lasten yksityisyys säilyy. Vanhemmilla oli mahdollista kieltää lapsen osallistuminen kerhoon. Kaikki vanhemmat suhtautuivat positiivisesti kerhoon ja kokivat kerhon antavan lapselle paljon.

2.6 Tunneteltha-menetelmän kuvaus

Tunneteltha-menetelmän avulla harjoitellaan sekä vahvistetaan tunneilmaisua. Tunneteltha-kerhossa nimetään tunteita, opetellaan tunnistamaan niitä sekä tehdään yhdessä tunteiden käsittelyn harjoitteita. Toiminta Tunneteltha-kerhossa tapahtuu pienryhmissä. Pienryhmissä lasten on helpompi toimia sekä paremmin mahdollista kokea erilaisia tunteita ja tunnelmia kasvattajan ohjaamana. Jokaisen kerhokerran aiheena oli eri tunne. Tunneteltha-kerho toimi sanansa mukaisesti leikkivarjosta rakentamassani teltassa. Huomioin, että teltta on rakennettu rauhalliseen paikkaan, jossa meillä oli mahdollista keskittyä kerhotoimintaan.

Struktuuri oli jokaisella kerhokerralla suurin piirtein sama. Tunneteltha-kerho alkoi sillä, että kutsuin lapset yksitellen telttaan ja kävimme läpi kerhoon liittyvät säännöt. Kerhossa pyrittiin olemaan rauhallisesti ja kuuntelemaan toinen toista. Kerhon aluksi soitin kerhokerran käsiteltävään tunteeseen liittyvää musiikkia. Lapset saivat tuoda esille, millä musiikki heistä kuulosti, millainen tunne musiikista tuli mieleen sekä muita ajatuksia, joita musiikki heissä herätti. Musiikin jälkeen näytin kerhokerran tunteeseen sopivaa tunnekuvaa, josta keskustelimme. Tunneteatteriosuudessa olivat mukana eläinkäsinuket Petra- pupu sekä Heikki-hiiri. Nukkejen avulla esitin lapsille tunteeseen sopivan tarinan. Tarina keskeytyi, aina johonkin pulmatilanteeseen. Lapset saivat keskustella ja miettiä pulmaan ratkaisun. Sen jälkeen nukketeatteri esitettiin loppuun lasten ratkaisun mukaisesti.

Joka kerhokerralla osana oli luonnollisen kosketuksen osuus. Ensimmäisillä kerhokerroilla teimme yhdessä käsitornin ja siitä siirryimme seuraavilla kerhokerroilla satuhierontaan. Luin lapsille lyhyen sadun ja lapset silittelivät toinen toisiaan selkään. Kerhon lopussa käytiin vielä kierros, jossa lapset saivat kuvakorttien avulla sanoa toisilleen jotain hyvää, esimerkiksi olet kiva kaveri, olet hyvä pelaamaan tai olet hyvä kuuntelemaan. Lopuksi kiitin lapsia mukavasta kerhosta ja teimme yhteisen lopputervehdyksen. Lopputervehdykseksi valikoitui lasten päätöksellä, ”varvasheipat”. Yksi kerhokerta kesti reilun 20 minuuttia. Tunneteltha-kerhoja pidettiin kuusi kertaa syksyllä 2016. Kerhot ajoittuivat aikavälille 25.10- 12.12.

2.7 Aineiston analyysi

Opinnäytetyössäni aineiston luokittelussa hyödynsin aineistolähtöistä analyysiä. Lasten tunnetaitojen tukemisen ja kehittämisen keinoihin, Tunneteltha-kerhon toimivuuteen tunnekasvatuksen tukijana, lasten tunnetaitojen ilmenemiseen sekä eri tunteiden ilmaisuun analysoin vastauksia aineistojen pohjalta nousseiden teemojen mukaisesti. Kananen (2014, 108) toteaa aineiston luokitteluun tarvittavan lähtökohdan, joka voi olla teoreettinen tai aineistolähtöinen. Aineiston löydökset määrittelevät sen, millaiseksi teksti aineistolähtöisessä luokitellaan.

Kanasen (2008, 25, 38) mukaan tiedonkeruun ja analysoinnin kautta tutkija saavuttaa tutkimustulokset. Tiedon kerääminen sekä analyysi kulkevat laadullisessa tutkimuksessa ikään kuin käsi kädessä. Suora kontakti tutkijan sekä tutkittavien välillä liittyy myös usein laadulliseen tutkimukseen. Tutkija liittyy ilmiön pariin joko havainnoimaan tai haastattelemaan.

Joulukuussa 2016 tehty työntekijöiden puolistrukturoitu parihaastattelu nauhoitettiin. Haastattelun litteroin kokonaisuudessaan, koska silloin aineistosta on helpompi löytää suoria ja tärkeitä lainauksia. Litteroinnin avulla löysin aineistosta keskeisimmät teemat, jotka helpottivat tulosten muodostumista. Kysymyksien vastauksista sekä käydystä keskustelusta jaottelin vastaukset erivärisille lapuille, jotka siirsin sopivaksi aineistosta kummunneiden teemojen alle.

Kaikki kuusi Tunneteltha-kerhoa videoin. Videokamera oli sijoitettu niin, ettei se häirinnyt lapsia, vain ensimmäisellä kerhokerralla lapset huomioivat videokameran. Tallennetut kerhokerrat katsoin useaan kertaan läpi, jotta oleelliset tiedot tulisivat varmasti huomioitua. Aineiston analysoinnin avulla sain vastauksia, miten lasten tunnetaidot näyttäytyivät kerhossa sekä miten lapset ilmaisivat eri tunteita Tunneteltha-kerhossa. Kiinnitin huomiota lasten ilmeisiin, eleisiin, kehonkieleen sekä keskinäiseen vuorovaikutukseen.

3 TUNNETAITOJEN KEHITTYMINEN

3.1 Tunteet eli emootiot

Tunteet ovat kehittyneet meille selviytyäksemme elämästä, eivät sitä varten, että voisimme vain tunteilla. Tunteet yhdistetään usein ajatteluun sekä kieleen. Tunteiden perusta on kuitenkin kehollinen. Aivot antavat meille tunnekokemuksen kautta tietoisien merkityksen tunteesta. Sekunnin murto-osassa tunne syntyy sekä levittyy kehossamme. Vasta noin sekunnin kuluttua tunteen syntymisestä koemme sen sekä tietoisesti että kielellisesti. (Siira & Saarinen 2011, 21.) Psykologiassa tunteet erotellaan mielialasta siten, että tunne on lyhykestoinen tarkkarajainen reaktio. Mieliala on pitkäkestoisempi olotila ja se määrittää koko olemista. (Aarnio, Autio & Jämsä ym. 2016, 96- 97.)

Tunteet eli emootiot aistitaan ja koetaan monitasoisina ilmiöinä niin kehossa kuin mielessä. Kehollisia tunnekokemuksia kutsutaan taustaemootioiksi, niitä voivat olla muun muassa rauhallisuus tai levottomuus. Taustaemootiot tiedostamme kehossamme perhosina vatsassa tai kuristavana tunteena kurkulla. Tunteita ilmaistaan myös kasvojenilmeillä. Pelko, inho tai tyytyväisyys saattaa syttyä ilmeeksi kasvoillemme tiedostamatta ja hyvinkin nopeasti. Tunteet vaihtelevat suuresti niin kestoltaan kuin voimakkuudeltaan. Ihmisillä on paljon erilaisia epämääräisiä kehollisia tunteita ja tuntemuksia sekä monimutkaisia sosiaalisia tunteita, kuten kateus tai mustasukkaisuus. Tunteet voivat tuntua ja näkyä suurena mielihyvästä tai epämääräisenä ahdistuksena. (Siira & Saarinen 2011, 22 - 23.)

Tunteita löytyy paljon ja niitä voidaan nimetä. Tunteita ei voitaisi kuitenkaan tutkia tai käsitellä, jos niiden paljoutta ei voitaisi jotenkin jäsentää. Tunteet voidaan jakaa perustunteisiin. Tutkijat nimeävät perustunteita hieman eri tavoin, perustunteiksi luokitellaan esimerkiksi nämä kuusi tunnetta: pelko, yllätys, inho, viha, onni ja suru. Perustunteille löytyy muunnelmia, joita ovat kateus, ylpeys, mustasukkaisuus ja niin edelleen. (Laine & Vilkkonen - Riihelä 2006, 14.) Kokkosen (2010, 13) mukaan tunteita meille syntyy opittujen tapojen sekä kulttuurin muovaamina. Näitä tunteita nimitetään sosiaalisiksi tunteiksi. Sosiaaliset tunteet vaikuttavat, miten toimimme ryhmässä. Ne edesauttavat arvojen ja normien oppimisessa sekä kulttuuriin mukautumisessa.

Tunteita jaotellaan helposti positiivisiin ja negatiivisiin tunteisiin. Negatiivisista tunteista, kuten pelko, suru tai viha, halutaan mahdollisimman pian eroon. Myönteisillä tunteilla on vaikutus ongelmanratkaisukykyymme, päätöksiin tekeminen saattaa nopeutua sekä olla joustavampaa. (Kokkonen 2010,12.) Uusitalo- Malmivaaran & Vuorisen (2016, 46-47) mukaan myönteisillä tunteilla on monia vaikutuksia, niin lyhyt- kuin pitkäkestoisesti. Myönteisten tunteiden avulla löytyy kykyä nähdä eri tilanteissa merkityksellisyyttä. Myönteisillä tunteilla on vaikutus hyvinvointiin. Niiden avulla voidaan rauhoittaa mieltä, mikä puolestaan vähentää stressiä.

Tunteet eivät ole vaarallisia. Tunteilla on aina jokin tarkoitus ja niistä voi oppia. Voimakkaiden tunteiden avulla pystymme selviytymään eri tilanteista, koska niiden avulla voimme ohjata havaintojamme. Kaikkien negatiivistenkin tunteiden hyödyntäminen lisää meissä psyykkistä joustavuutta ja auttaa sietämään stressiä. Tästä syystä meidän olisi tarpeellista oppia tunnistaa ja säädellä tunteitamme. (Myllyviita 2016, 10.)

Tunteita kehittyy ja herää monissa eri tilanteissa. Muutos elämässä tai päivän toiminoissa herättää tunteita. Lapsella mielikuvitus leikkitalanteessa ja toisen etuileminen jonossa voi herättää suuriakin tunteita. Kasvojen ilmeet tai äänenpainon tietoinen muuttaminen saa tunteita syntymään. (Rantanen 2011, 41- 42.)

Tunteissa on vahvasti kyse myös siitä, että tunteet saavat meidät toimimaan ja liikkumaan. Kokonaisvaltaisia kehon ja mielen tiloja kutsutaan tunnereaktioiksi. Tunnereaktiot suorastaan pakottavat toimimaan eri tilanteissa, esimerkiksi ilo rakkaan ihmisen halaamisesta tai suukottamisesta. Tunteista voimme saada rutkasti energiaa, joka saa meidät toimimaan. Valitettavasti negatiivinen tunne voi aiheuttaa energia puutetta, jolloin emme vain pysty toimimaan lainkaan. (Nummenmaa 2010, 13.) Tunteiden määrittäminen tai nimeäminen ei aina ole niin yksinkertaista eikä helppoa. Tunteilla on erilaisia merkityksiä tiedon prosessoinnissa ja tarkkaavuuden suuntaamisessa. Tunteet valmistavat meitä motorisiin suorituksiin, nopeastikin. Eli ne ovat meille täysin välttämättömiä, koska tunteilla on suuri vaikutus, miten käyttäydymme eri tilanteissa ja miten pystymme tunteitamme säätelämään. (Sinkkonen 2008, 88- 89.)

3.2 Tunteiden ja tunne-elämän kehittyminen

Varelan (2012, 16- 19) mukaan saamme syntyessämme erilaisia ominaisuuksia ja tapoja, joiden mukaan käyttäydymme. Näiden opittujen tapojen mukaan toimimme myös haastavissa tilanteissa. Pojat ja tytöt saattavat ilmaista itseään ja tunteitaan eri tavoilla jo pienestä lapsesta saakka. Monesti tyttöjen on luontevampaa puhua tunteisiin liittyvistä asioista kuin poikien. Tytöt usein kokevat poikia tarpeellisemmaksi käsitellä tunteisiin liittyviä asioita. Ihmiset kaikissa kulttuureissa kokevat ihan samoja perustunteita, silti on huomattavia vaihteluita, miten eri tunteita ilmaistaan (Siegler, DeLoache & Eisenberg ym. 2014, 414).

Kemppinen (2000, 2) kertoo erilaisten tunnetilojen syntyvän aivoissa. Aivojen kuorikerroksen ja sen alla olevissa keskuksissa syntyvien yhteistoimintojen tuloksena ovat tunnetoiminnat. Webster- Strattonin (2011, 246- 247) mukaan ihmisen kokemat tunnereaktiot jaetaan kolmelle eri tasolle. Ensimmäisellä, yleisimmällä tasolla koetaan neurofysiologiset ja biokemialliset reaktiot. Näitä autonomisen hermoston säätelemiä toimintoja ovat esimerkiksi sydämen syke, verenkierto, hengitys ja hermostolliset reaktiot. Ihmisen vihastuessa, kasvot saattavat muuttua punaiseksi ja silloin sydämen syke nousee. Toisella, behavioristisella tasolla tunteet vaikuttavat ihmisen käyttäytymiseen. Behavioristiseen tason käyttäytymiseen kuuluvat, ilmeet, itku, vetäytyminen pois muiden seurasta tai uhmaava käytös. Kolmas, kognitiivinen taso pitää sisällään kielen, joko puhuttuna, ajateltuna tai kirjoitettuna, näin ihminen voi kuvailla tunteita.

Pienillä lapsilla ei ole vielä kehittynyt tunnesanastoa, joten lapsen on helpompi ilmaista tunnekokemuksensa kehollisen ilmaisun kautta (Kanninen & Sigfrids 2012, 77). Jo yksi vuotiaana lapsella alkaa kehittyä empatian eli myötäelämisen tuntemuksia. Empaattisuuden kehittymisen tueksi lapsi tarvitsee empaattisen aikuisen tunteidensa ja tekojensa peiliksi. Lapsilla tunteet muuttuvat ja vaihtelevat nopeallakin syklillä. Kolmevuotiaana lapselle alkaa kehittyä kykyä kuvitella, miltä toisesta tuntuu. Neljävuotias lapsi osaa jo piilottaa omia tunteitaan. Viisivuotias lapsi pohtii hyvän ja pahan eroa sekä miettii, mikä on oikein mikä väärin. (Koivunen & Lehtinen 2015, 129, 145 -146.) Koivunen ja Lehtinen toteavat viisivuotiaan olevan kehityksessään ikään kuin suvantovaiheessa. Hän saattaa olla aloitteellinen, omatoiminen ja sopeutuva. Tunteiden ailahtelut ja kiukunpuuskat kuuluvat viisivuotiaan ikään. Lapsi haluaa auttaa vanhempaa vaikka kotiaska-

reissa, mutta seuraavana hetkenä haluaa olla pieni lapsi ja tulla hoivatuksi. Viisivuotias lapsi osaa tunnistaa sekä nimetä omia perustunteitaan, kuten ilo, suru ja viha.

Lapsilla on hyvät valmiudet tunteiden ja tunnetilojen säätelemisen oppimiselle. Keino vaikuttaa lasten tunnereaktioihin sekä tunteiden säätelytaitoihin on tunteiden ymmärtämisen taito. Kuinka lapsi tunnistaa tunteen ja ymmärtää mitä kyseinen tunnetila tarkoittaa. Siten lapsen sosiaaliset ja tunnetaidot kehittyvät. (Siegler, DeLoache & Eisenberg ym.2014, 416.)

Kemppisen (2000, 3) mukaan lapsen tunne-elämän kehittymiselle positiivista on aikuisen läheisyys ja syli. Lapselle annetaan tilaa ilmaista itseään sekä kehittyä omaan luonnolliseen tahtiinsa. Kun lapsella on paha olla, aikuinen lohduttaa ja ottaa syliin. Lapsi oppii, kuinka epämiellyttävää pahaa oloa hoidetaan sekä lapsi huomaa kuinka tunteita voidaan säädellä. (Myllyviita 2016, 92.)

3.3 Tunnetaidot

Lapsen kasvussa ja kehityksessä on monia tärkeitä osa-alueita, tunnetaidot ovat yksi tärkeä niistä. Tunnetaitoihin lapset saavat ensikosketuksen ja mallin kotoa, omilta vanhemmiltaan tai muilta läheisiltä ihmisiltä (Gerhard 2007, 42). Lapsen kasvussa on keskeistä, että lapsi oppii tunnistamaan erilaisia tunteita. Vähitellen kasvaessaan lapsi oppii tunnistamaan omia tunteitaan, miltä tuntuu tai mitä tarkoittaa, kun on iloinen tai surullinen. Tunteita ei voi oppia kuin niitä tuntemalla. Lasten on erityisen tärkeä saada kokea tunteita laajasti, koska lapsi alkaa tulla toimeen eri tunteiden kanssa sekä pystyy säilyttämään positiivisen käsityksen itsestään. (Haapasalo & Kirkkopelto 2013, 1.)

Tunnetaidot tarkoittava ihmisen saavan uusia ajatuksia sekä välineitä, miten osaa hallita, tulkita, ohjata tai pärjätä tunteiden kanssa (Cacciatore & Karukivi 2014, 11). Lapsella tunnetaito voi tarkoittaa myös oppimista olemaan toisen lapsen kanssa vuorovaikutuksessa, leikkimään toisen kanssa (Jalovaara 2005, 96). Lapsi ilmaisee tunteitaan hyvin moninaisesti. Pieni lapsi ei hallitse vielä taitoa peitellä tunteita, vaan tunnetilan aikuinen saattaa havaita lapsesta herkästi. Ilmeet, eleet sekä koko kehon eleet, asennot ja liikkeet usein paljastavat nopeasti lapsen tunnetilan. Aikuisen havaitessa lapsessa jokin tunne oli se sitten hyvä taikka huono, sille pitää antaa tilaa. Lapsi oppii, kun tunteella on lupa

tulla ja sen saa myös tuntea. (Sääkslahti 2015, 114.) Lapsen kolme ensimmäistä ikävuotta on merkittävää aikaa. Näiden ikävuosien aikana lapselle kehittyy pikku hiljaa ajatus ja tunne omasta minuudestaan, yksilöllisyydestään sekä omasta ainutkertaisuudestaan. (Keltinkangas- Järvinen 2012, 21.)

Tunteiden nimeäminen on haastavaa aikuiselle, mutta varsinkin lapselle. Lasten kanssa toimiessa pitää muistaa, että tunteet tulee nimetä niiden oikeilla nimillä. Kiukku on kiukku ja suru on surua. Lapselle tunteiden nimeämisellä on tärkeä ja aivan erityinen syy. Lasta hämmentävä tunne saa nimen, jolloin lapsen on jatkossakin helpompi ymmärtää, miksi kyseinen tunne saattoi tuntua vaikka pistävältä rinnassa. Lapsen on helpompi hallita tunnetta jatkossa, koska osaa sen mahdollisesti nimetä sekä sanoittaa, millä tuo tunne oikein tuntuu. Aikuiset saattavat ajatella suojelevansa lasta, eivätkä täten puhu tunteista niiden oikeilla nimillä tai itse näyttää lapsen aikana omaa voimakasta tunnetta, vaikka kiukku. Vanhemmat kokevat säästävänsä lapsen mielipahalta tai pelkäävät aiheuttavansa pelkotiloja, kun lapsi näkee aikuisen vihaisena. (Sinkkonen 2008, 104.)

Sääkslahden (2015, 114) mukaan tunteiden ilmaisun oppiminen tapahtuu pääasiallisesti sosiaalisessa vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa, samalla opitaan tietenkin tärkeitä vuorovaikutustaitoja. Pikku hiljaa lapselle kehittyy sosiaalisia tunteita, joita ovat muun muassa häpeä, syyllisyys ja lojaalisuus. Lapsi voi joutua tunteiden ilmaisun suhteen ajoittain jopa pieneen kaaokseen, koska lapsen kodissa ovat omat tavat ilmaista tunteita ja päiväkodissa mahdollisesti aivan toisenlaiset. Tämä voi koitua lapselle haasteelliseksi, miksi päiväkodissa ohjataan toimimaan toisella tavalla kuin kotona. Oman perheen lisäksi myös isovanhemmat, ikätoverit ja media vaikuttavat lapsen tunteiden käsittelyyn. Jotkut lapset oppivat, että tunteet ovat luonnollisia ja arvokkaita, jotkut taas kasvavat niin sanotussa tunnetyhjiössä, jolloin tunteita ei opita käsittelemään mahdollisesti lainkaan. Niemi (2014, 62) toteaa tämän asettavan ihmiset eriarvoiseen asemaan, josta voi aiheutua tunne-elämän ongelmia.

Lapset, joille kehittyvät hyvät tunnetaidot, hyötyvät siitä tulevaisuudessa. Heillä on vuorovaikutustilanteissa toisten kanssa taitoa tunnistaa ja nimetä omia tunteitaan, mutta myös toisen tunteita. (Kanninen & Sigfrids 2012, 75.) Kyseisen taidon omaavat lapset hallitsevat jo sen, että kykenevät asettua kaverin asemaan. Tällöin vuorovaikutus- ja leikkituokiot kavereiden kanssa sujuvat paremmin, kuin heikommat tunnetaidot omaa-

valla lapsella. Kyky ymmärtää tunteita, ajatuksia sekä käyttäytymistä vuorovaikutustilanteissa sekä taitoa hyödyntää tätä ymmärrystä omien päätösten ja toiminnan tukena, kutsutaan sosiaalisesti älykkyydeksi. Vuorovaikutustilanteet läpi elämän ovat sosiaalisen älykkyyden oppimisen kenttä. (Uusitalo- Malmivaara & Vuorinen 2016, 187- 189.)

3.4 Tunnetaitojen yhteys sosiaalisiin taitoihin

Sosiaalis- emotionaalisten taitojen kehittyminen alkaa jo vastasyntyneellä vauvalla. Tiivis vuorovaikutus lapsen ja häntä ympäröivän sosiaalisen todellisuuden kanssa muovavat näiden taitojen kehittymistä. Kuitenkin taitojen kehittymiseen tuo merkityksen biologia eli lapsen perimä. Perimä ei silti muovaa sitä, millaiseksi lapsi kasvaa ja kehittyy. Kasvatuksellisilla keinoilla mahdollistetaan lapselle tukea sosiaalis- emotionaalisten taitojen kehittymiselle. Lapsi oppii huomioimaan toisia myönteisillä tavoilla sekä ilmaistamaan itseänsä. Ympäristön merkitys on suuri sekä kasvattajat, joilla on tärkeä, mutta vastuullinen rooli. (Ahonen 2017, 17- 18.)

Ahonen (2017, 18- 19) nimeää tunnetuimmaksi sosiaalis- emotionaaliseksi taidoksi itsesäätelyn taidon. Se, miten lapsi kykenee säätelemään omia tunteitaan ja tunteista johtuvaa käyttäytymistä sekä kongnitiivista toimintaansa, kutsutaan itsesäätelytaidoiksi. Lapsen kyky säädellä omia tunteitaan on suoraan verrannollinen kykyyn säädellä käyttäytymistään. Esimerkiksi hävityn pelin jälkeen, lapsen tunne voi purkautua hyvin voimakkaasti sekä hallitsemattomasti, raivona, itkuna tai tarpeena paeta sivummalle. Voimakkaan tunteen vallassa sekä oman tunteidensa säätelykyvyn menettäneenä, lapsi ei kykene huomioida muiden läsnä olevien tunteita tai reaktioita. Ahonen (2017, 19- 20) korostaa lapsen itsesäätelytaitojen merkityksellisyyttä sosiaalisessa kanssakäymisessä. Itsesäätelytaitojen haasteet voivat johtaa lapsen käytöksen mieltämisen haastavaksi.

Koivunen & Lehtinen (2015, 174) nimeävät sosiaalisesti kehitykseksi lapsen kehittymistä ryhmien tai sosiaalisten yhteisöjen jäseneksi. Lapsen varttuessa sosiaaliset suhteet laajenevat sekä muuttuvat. Sosiaalisten taitojen avulla lapsi kykenee arjen eri tilanteissa ratkomaan eteen tulevia haasteita sekä toimimaan myönteisessä vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Salmivallin (2005, 79- 80) mukaan myönteiset sosiaaliset seuraamukset määrittelevät, kuinka sosiaalisesti taitava on. Lapsen pääsemisellä mukaan leikkiin tois-

ten kanssa, hyväksytyksi tulemisella sekä ystävyyssuhteiden syntymisellä voidaan mitata lapsen sosiaalisia taitoja.

Kauppilan (2005, 125- 126) mukaan sosiaaliset taidot luovat edellytyksiä rakentavaan vuorovaikutukseen toisten kanssa. Vuorovaikutus tapahtuu positiivisessa hengessä, välttäen negatiivisia seurauksia. Sosiaalisten taitojen oppiminen vie aikaa. Lasten välillä on eroja kuinka paljon he haluavat olla toisten lasten kanssa. Temperamentiltaan aktiiviset sosiaaliset lapset hakeutuvat helposti sekä mielellään vuorovaikutustilanteisiin. Matalan sosiaalisuuden omaavat lapset puolestaan vetäytyy mielellään leikkimään itsekseen. (Keltinkangas- Järvinen 2012 7, 59 -61.)

3.5 Temperamentti

Tapaa, jolla reagoimme asioihin tai toimimme eri tilanteissa, kutsutaan temperamentiksi. Temperamentti on synnynnäinen ominaisuus, sitä emme ole itse valinneet tai se ei ole meille muodostunut kasvatuksen tuloksena. Temperamenttireaktioihimme voimme tietoisesti vaikuttaa. Tapa, jolla ilmaisemme temperamenttia voi muuttua tilanteen tai toiminnan mukaan. Esimerkiksi kotona asioihin voidaan reagoida eri tavalla kuin työssä. (Dunderfelt 2012, 17.)

Temperamentti on osa kokonaispersoonallisuuttamme ja siksi tärkeä. Temperamentti tulee esille ulkoisessa käyttäytymisessämme. Ilmeet, eleet ja äänensävy puheessa saattaa paljastaa temperamenttimme. Tutkijoita on kiinnostanut 1950- luvulta lähtien selvittää, miten samassa kasvuympäristössä elävät lapset kehittyvät niin erilaisiksi tai miksi erilaisissa ympäristöissä kasvavat lapset voivat muistuttaa erityisen paljon toisiaan. Tietoa lasten yksilöllisistä eroista on haettu kuvaamalla lapsia arjen eri tilanteissa. Sen perusteella on päädytty temperamenttiluokituksiin. Ihmisiä voidaan kuvata temperamentiltaan helpoiksi, vaikeiksi tai hitaasti lämpiäviksi. (Dunderfelt 2012, 19.)

Kaikki eivät ole sosiaalisia, monet lapset viihtyvät hyvin itsekseen, vain välillä muiden lasten touhuja seurailleen. On aktiivisia, vilkkaita ja lyhytjännitteisiä lapsia. Heillä ei ole kuitenkaan tarkkavaisuudessa mitään häiriöitä. Temperamentiltaan aktiivinen lapsi hyötyy strukturoidusta toiminnasta ja tarvitsee kannustusta suorittaa toiminnat loppuun.

Hiljainen ja hieman vetäytyvä lapsi puolestaan voi tarvita tukea ja rohkaisua tavallista enemmän. (Koivunen 2009, 23.)

Temperamentin tutkijat ovat yhtä mieltä siitä, että lapsia ei voi painostaa käyttäytymään temperamentilleen vieraalla tavalla. Lasten yksilölliset erot tulee aina ottaa huomioon. Arkojen ja ujojen lasten kanssa toimiessa tarvitaan erilaista lähestymistapaa kuin rohkeiden ja aktiivisten lasten kanssa. (Sajaniemi & Suhonen ym. 2015, 48.) Lapsen temperamentti tulee ottaa huomioon päiväkodissa ja sen toiminnoissa. Jokainen lapsi on tärkeä sellaisena kuin on, eikä lasta tule leimata temperamentistansa johtuvan käytöksen vuoksi. (Nokian kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2015, 14).

4 TUNNEKASVATUS VARHAISKASVATUKSESSA

4.1 Tunnekasvatus

Kemppinen (2000, 139) sanoo lasten tunnekasvatuksen olevan ehdottoman tärkeätä. Tuki tunteiden ilmaisemisessa on ehdotonta, jotta lapsella on mahdollista oppia nimeämään tunteita sekä ymmärtää erilaisten tunteiden olevan luonnollinen osa elämää, kuuluvan siihen. Tunnetaidot ovat todella tärkeitä, niitä tarvitaan kaikkeen oppimiseen. Tunnetaidot auttavat muiden taitojen oppimisessa, koska tunnetaitojen avulla pystyy ottamaan uutta tietoa vastaan, oppii sietämään turhautumista ja osaa tulkita omia sekä muiden tunteita. (Siljamäki 2016, 17.)

Yksi herkkyysvaihe tunne-elämän kehittymisessä ajoittuu varhaislapsuuteen, tällöin on hyvin otollinen aika tunnekasvatukselle. Tunnekasvatuksella on merkittävä ja keskeinen rooli lapsen kasvu- ja kehitysprosessissa. Tunnekasvatuksen tärkeitä pilareita ovat huomion sekä välittämisen osoittaminen. (Kemppinen 2000, 3.) Pieni lapsi oppii tunnetaitoja katsomalla toisten ilmeitä, kehon liikkeitä sekä kuuntelemalla puheen voimakkuutta ja äänensävyä. Monipuoliset kasvojen ilmeet, tunteiden sanoittaminen sekä puheen erilaiset tundesävyt tukevat lapsen tunnetaitojen, kielen sekä sosioemotionaalista kehitystä. (Huttunen & Laakso 2016, 15.)

Komi (5/2015, 18- 19) kirjoittaa artikkelissaan Psykologi Tiina Röningin toteavan lasten tunnekasvatuksen ja tunnetaitojen harjoittelun vaativan suunnitelmallisuutta. Tunnetaitoja ei voi oppia vain erilaisissa kerhoissa tai kursseilla, vaan tavallisessa arjen toiminnoissa. Lapsen kanssa tulee treenata tunnetaitoja erilaisilla harjoitteilla. Harjoitteilla, jotka herättävät lapsissa tunteita. Tunnetaitojen harjoitteluun lapsi tarvitsee aina aikuisen tukea. Tunnetaidot eivät tule hetkessä, vaan niiden harjoitteluun tulee varata aikaa. Jalovaara (2005, 27) tukee näitä ajatuksia, toteamalla tunnetaitojen harjoittamisen kannustavassa ja myönteisessä ilmapiirissä hyödyttävän erityisesti ujoimpia ja arimpia lapsia. Itseilmaisu sekä vuorovaikutussuhteet toisten lasten kanssa vahvistuvat.

4.2 Päiväkoti tunnekasvattajana

Lapsuus on merkittävä vaihe elämässä. Osallistuminen varhaiskasvatukseen kuuluu osana lapsen elämään. Päivähoitoa pidetään merkittävänä lapsen kasvun ja kehityksen tukemisessa sekä myönteisenä sosiaaliselle ja kognitiiviselle kehitykselle. Nokian kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa (2015, 7) korostetaan oppimiskäsityksen perustuvan sosiokonstruktivismiin. Lapsi oppii toimimalla itse sekä muiden kanssa. Oppimisen ilo, oma uteliaisuus, tiedonhalu sekä kokemukset ympäristöstä ovat perustana oppimiselle. Onnistumisen kokemukset vahvistavat lapsen itsetuntoa ja motivoivat lasta oppimaan. Päivähoitolain 2§ mainitaan seuraavasti *”lapsen iän ja yksilöllisten tarpeiden mukaisesti päivähoidon tulee yleinen kulttuuriperinne huomioon ottaen edistää lasten fyysistä, sosiaalista ja tunne-elämän kehitystä”*(Mahkonen 2016, 39).

Päiväkodissa lapset saavat osallistua mielekkääseen, virikkeelliseen sekä pedagogisesti rakennettuun toimintaan (Karila 2016, 42). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016) painotetaan oppimisympäristön tärkeyttä. Oppimisympäristön tulee olla kehittävä ja oppimista edistävä. Lasten tulee saada toimia turvallisessa sekä ikä ja kehitystaso huomioidussa toimintaympäristössä. Lapset tarvitsevat läheisyyttä, hellyyttä ja huolenpitoa. Lapsen oikeus on kokea turvallisia sekä läheisiä hetkiä päiväkodissa. Lapsen tulee kokea tulevansa ymmärretyksi sekä hyväksytyksi kaikkine tunteineen ja niitä seuranneiden tunnereaktioiden kanssa. (Hujala & Turja 2012, 266.)

”Tunnekasvatus on asiantuntemusta vaativaa toimintaa” (Jalovaara 2005, 95). Monet tutkijat ovat painottaneet tunnekasvatuksen merkityksellisyyttä päiväkodissa. Tunnetaitojen tukemiseen on tarjolla paljon erilaisia menetelmiä. Tunnekerhot tai leikit voivat tuntua joskus keinotekoisilta menetelmiltä, silti niiden käyttö on kannattavaa. Ne viestivät lapsille tunnekasvatuksen tärkeydestä, koska tunnetaidot ovat yhtä tärkeitä kuin syöminen ja pukeminen. Päiväkodissa tunnetaitoja voi harjoitella leikkien, satujen ja musiikin kautta. Tärkeintä on, että tunnekasvatus on osa arkea, ei vain sattumanvaraista toimintaa. (Komi 2015, 18 -19.)

Päiväkodissa tunnekasvatusta harjoitetaan monella eri tapaa ja oikeastaan koko ajan arjen eri tilanteissa. Mikään tilanne tai toiminta ei ole sellainen, missä ei voisi tunnetaitoja vahvistaa. Tunteisiin tutustutaan paljon erilaisten menetelmien, elämysten ja kokemusten kautta. Apuna tunteiden nimeämisessä käytetään tunnekortteja, jossa kuva tekee

tunnetilan aiheuttaman ilmeen tai eleen lapselle konkreettisemmaksi. Opettavaiset tarinat ja sadut auttavat lapsia hahmottamaan sekä ymmärtämään eri ilmiöiden ja asioiden syy- ja seuraussuhteita. (Jalovaara 2005, 96- 97.) Lapselle lukeminen sekä luetusta kirjasta keskusteleminen kehittävät ymmärrystä toisten tunteista ja näkökulmista. Lukiessa ja lapsen kanssa keskustellessa empatiailmausten käyttö ja tunteisiin viittaus on hyödyllistä. (Huttunen & Laakso ym. 2016, 15.) Draama ja taiteelliset toiminnot tarjoavat oivia tilaisuuksia tunteiden ilmaisemiseen ja työstämiseen (Jalovaara 2005, 97). Tunnekasvatuksessa kasvattaja rohkaisee lapsia itseilmaisuuksiin sekä mahdollistaa tilanteita ja toimintoja, joissa lapsilla on liikkumisen ja kehollisen ilmaisun kautta mahdollisuus osoittaa tunteita (Sääkslahti 2015, 120).

Kanninen & Sigfrieds (2012, 75) toteavat päiväkodissa kasvattajilla olevan merkittävä rooli myös lasten tunnekasvattajana. Kasvattajan havainnoi, miten eri tilanteissa toimii sekä miten auttaa lasta, kun lapsen tunteet ovat hyvin voimakkaita. Hyvässä sensitiivisessä suhteessa lapsi tuntee olonsa turvalliseksi, jolloin aikuisen on helpompi lukea ja säädellä lapsen erilaisia tunnetiloja. Kasvattaja oppii tuntemaan lapsen ja huomioi lapsen yksilöllisen tavan kokea asioita sekä tiedostaa, miten lapsi voi eri tilanteisiin reagoida. (Kanninen & Sigfrieds 2012, 80.)

4.3 Tunnekasvatukseen vaikuttavia tekijöitä

Kanninen & Sigfrieds (2012, 91, 95- 96) sanovat tunnetaitojen oppimisen tueksi lapsi tarvitsee emotionaalisesti läsnä olevaa vuorovaikutusta aikuisten kanssa. Emotionaalisesti läsnä oleva vuorovaikutus luo turvallista kiintymystä lapsen ja aikuisen välille. Päiväkodissa kasvattajalta vaaditaan kykyä huomioida lapsen aloitteita sosiaalisessa kanssakäymisessä. Kasvattaja kuuntelee lapsen aloitteita, ohjaa lapsen toimintaa sekä opettaa ja kasvattaa. Lapsi tarvitsee onnistumisen kokemuksia, koska niiden kautta lapsen itsetunto vahvistuu. Ahonen (2017, 21) tukee ajatusta toteamalla, kasvattajan roolin olevan keskeinen lapsen sosiaalis- emotionaalisessa kehityksessä. Webster- Stratton (2011, 283) korostaa johdonmukaisuuden sekä kannustavan ilmapiirin tukevan tunteiden hallinnan kehitystä. Säännöt ja rutiinit luovat lapsille turvaa.

Emotionaaliseen vuorovaikutukseen lapsen ja kasvattajan välillä voidaan vaikuttaa. Leikit ja leikkiminen sekä hassuttelu lapsen kanssa tarjoavat mahdollisuuden kokea yh-

teenkuuluvuuden tunnetta. Kosketus hoivaa sekä luo yhteyttä lapsen ja kasvattajan välille. Kosketus luo turvallisuuden tunnetta ja rauhoittaa lasta. (Kanninen & Sigfrids 2012, 97- 98.) Myönteisellä kosketuksella on suuri merkitys lapsen itsetunnon kehittymiselle. Lasten väliset peuhupainit sekä aikuisen ja lapsen välinen telmiminen lisäävät sosiaalista älykkyyttä ja stressinsietokykyä. (Cacciatore, Korteniemi- Poikela & Huovinen 2008, 176.) Tuovisen (2014, 66) mukaan kosketuksella on yhteys tunteisiin. Tunnekokemuksen yhteydessä kosketus on hyvin merkittävä, esimerkiksi surullisen ihmisen halaaminen lohduttaa.

Nokian kaupungin varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2015, 9) yhdeksi Nokialaisen varhaiskasvatuksen arvoksi on nostettu sensitiivisyys. Sensitiivisyys tarkoittaa, että varhaiskasvatus perustuu turvalliseen ja kannustavaan ilmapiiriin. Sensitiiviset kasvattajat kuuntelevat lasta ja lapsen tarpeita. Kasvattaja on lähellä lasta, lapsen saatavilla. Sensitiivinen kasvattaja on empaattinen, kunnioittava sekä arvostaa tasa-arvoisuutta. Sensitiivisyys tarkoittaa myös sitä, että kasvattaja pystyy reagoimaan lapsen tunnekielillä, aidosti. Lämmin hymy ja ääni sekä katse viestittävät lapselle turvallisesta aikuisesta. (Kanninen & Sigfrids 2012, 92.)

Turvallinen, lämmin ilmapiiri niin psyykkisesti, sosiaalisesti kuin fyysisestikin vahvistaa luottamuksellisen suhteen kehittymistä päiväkodin aikuisten ja lasten välille. Sensitiivinen kasvattaja luo lapselle myönteisiä tuntoaistimuksia, mahdollisuuden erilaisten tunnekokemusten kerääntymiselle sekä luo toiminnalle empaattisen tunneilmapiirin. Kasvattajalla on tärkeä rooli reagoida herkästi lapsen itseilmaisuuksiin sekä vuorovaikutuspyrkimyksiin. (Sääkslahti 2015, 120.) Sensitiivisyyden perustana on lapsen tunnetilojen kuunteleminen. Kasvattaja on herkkä havaitsemaan lasten erilaisia tunnetiloja sekä osaa reagoida niihin oikealla tavalla, oikeaan aikaan. Lasten myönteisiä tunteita tuetaan ja niihin voi lähteä mukaan. Kasvattaja vahvistaa lapsen kykyä kokea myönteisiä tunteita, mutta auttaa kestämään kielteisiä tunteita. (Komi 2016, 26- 27.)

Kasvattajan asennoituminen tunneilmaisuuksiin on merkityksellistä, koska olemme jokainen omanlaisia persoonia ja koemme eri tunteet omalla tavallamme. Esimerkiksi kiukku tai vihan tunne voi esiintyä kahdella ihmisellä täysin eri tavalla. (Kanninen & Sigfrids 2012, 82.) Lapsen tunnetaitojen vahvistamisessa oleellista on ohjata lasta itseään tunnistamaan ja nimeämään omaa tunnetilaansa. Kasvattaja nimenomaan ohjaa ja auttaa lasta, eikä nimeä tunnetta lapsen puolesta. Tutkimuksissakin on osoitettu, että lapsen oppiessa

nimeämään tunteitaan, sillä on rauhoittava vaikutus lapsen aivotoimintoihin. (Kanninen & Sigfrids 2012, 85.)

Kasvattaja auttaa lasta tunteissa ja tunteiden ilmaisussa niin, että hän seuraa tarkkaan lapsen mielialoja ja toimii niissä tilanteissa tarvittavalla tavalla. Havainnointi on tärkeässä asemassa. Kasvattajalla on vaativa tehtävä lasten tunnekasvatuksen tukemisessa siinä, että hän ikään kuin toimii lapsen tunteiden säätelijänä, hän herättelee positiivisia tunteita ja rauhoittelee negatiivisia. Näitä kokemuksia lapselle mahdollistamalla lapselle kehittyä hiljalleen kyky säädellä itse tunteitaan. (Keltinkangas- Järvinen 2012, 27.) Tunteiden säätelyssä on monia keinoja. Fyysisiä tunteita, kuten vaikka kiukkua voi purkaa vaikka lyömällä tyynyä. Voimakkaan tunteen voi yrittää lieventää ajatusten avulla, tällöin se on kongnitiivista säätelyä. Sosiaalisia tunteita puretaan esimerkiksi juttelemalla mukavasta asiasta kaverille. (Aarnio, Autio & Jämsä ym. 2016, 125.)

Lapsi tarvitsee tunnetaitojensa vahvistamisessa ja tukemisessa omien vanhempiensa lisäksi tiedollisia ja taidollisia tunnekasvattajia päiväkodissa. Tärkeätä on tilanteiden ennakointi, laukaisevien tekijöiden ymmärtäminen sekä hyvä ohjaus lapselle, ennen kuin tunteet vyöryvät yli. Ne ovat ammattitaitoisen kasvattajan valtti (Kanninen & Sigfrids 2012, 84.)

Kasvattajan on silloin syytä pysähtyä oman tunnetilansa kuunteluun sekä säätelyyn ja vasta sitten keskittyä lapseen. (Kanninen & Sigfrids 2012, 84). Kasvattajan omat kokemukset sekä arvomaailma säätelevät, miten hän eri tunnetilat kokee. Kasvattajan on hyvä käydä itse läpi omaa ajatusmaailmaansa, miten tunnetilat minuun vaikuttavat ja miten reagoin eri tunteisiin? Tällöin kasvattajan on helpompi työskennellä lasten kanssa tunnetaitojen vahvistamisessa ja tukemisessa. (Kanninen & Siegfrieds 2012, 82.)

5 TUNNEKASVATUKSEN TOTEUTUS LAUTTALAN PÄIVÄKODISSA

5.1 Tunnekasvatuksen lähtökohdat

Tässä osiossa käsittelen työntekijähaastattelun kautta opinnäytetyölleni saamiani tuloksia. Haastattelun tulosten tarkoituksena on vastata molempiin tutkimuskysymyksiin; miten lasten tunnetaitoja voi tukea ja kehittää päiväkodissa ja millä tavalla Tunnetelttakerho tukee lasten tunnekasvatusta? Miten lasten tunnetaidot ilmenevät kerhossa sekä miten lapset ilmaisevat eri tunteita? Haastattelun tuloksista esiin nousseita teemoja olivat tunnetaitojen merkityksellisyys, tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen, tunteiden säätely, kasvattajan rooli sekä Tunnetelttakerho tunnekasvatuksen tukijana. Haastattelu toi tietoa, miten kasvattajat kokevat lasten tunnetaitojen vaikuttavan arjen toimintaan päiväkodissa ja mitä asioita huomioimalla lasten tunnetaidot vahvistuvat sekä Tunnetelttamenetelmän toimivuudesta osana tunnekasvatusta.

Haastattelusta kaiken keskiöön nousi lasten tunnetaitojen merkityksellisyys. Päiväkodissa arjen toiminnat ja tilanteet herättävät lapsissa monenlaisia tunteita sekä tunnetiloja. Kasvattajat korostivat tunnetaitojen vahvistamisen tärkeyttä, koska tunnetaidot ovat kaiken kanssakäymisen perusta. Tunnetaidot ovat elinehto lapsen kasvussa ja kehityksessä. Lapset ovat keskenään vuorovaikutuksessa lähes koko päiväkotipäivän ajan. Hyvät tunnetaidot omaava lapsi selviytyy erilaisista tilanteista paremmin kuin lapsi, jolla tunnetaidot ovat vielä heikommat. Ristiriitatilanteen kohdatessa, heikot tunnetaidot omaava lapsi saattaa ajautua suuren tunnekuohon valtaan. Kasvattajat totesivat tunnetaitojen hallitsemisen edesauttavan myönteistä vuorovaikutusta. Haastattelussa korostui, hyvät tunnetaidot omaava lapsi suhtautuu vaihtuviin tilanteisiin myönteisemmin.

Ilman tunnetaitoja ihminen on isojen asioiden edessä.

Tunnetaidot ovat yhtä tärkeitä, kuin liikkuminen, leikkiminen ja kädentaidot.

Tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen sekä tunteiden säätely nousivat kasvattajien vastauksista tärkeimmiksi seikoiksi tunnetaidoissa. Tunteiden tunnistaminen on haasteellista lapselle, ajoittain aikuisellekin. Haastateltavat pohtivat, onko tunteista puhumi-

nen ja niiden näyttäminen suomalaisessa kulttuurissa tahmeaa ja jäykkää. Suomalainen kasvatuskulttuuri on hieman negatiivisesti sävyttynyt ja aikuiset tiedostamatta helposti mallittavat lapsille eräänlaista tunteiden häpeämisen kulttuuria. Iloa ei saa liikaa näyttää sekä surun näyttäminen esimerkiksi itkemällä on häpeällistä. Kasvattajat kokivat tämän asiana, johon päiväkodissa tulisi kiinnittää huomiota. Lapsen on tärkeä oppia tunnistamaan omat tunteensa, mutta myös toisen tunteet.

Lapset saavat leikistä, liikunnasta ja kaikesta muustakin enemmän irti, kun pystyy avoimesti leikkimään ja ne oppii vähän tunnistaan kaverin ja omia tunteuksia.

Kun lapsi oppii kertoon miltä tuntuu, se oppii purkaan, ei tule sellasta, että on purkamattomia tunteita ja sit tulee ryöppynä. Liikaa pitää jotain asiaa sisällä, niin sitten se saattaa ryöpsähtää ulos.

Kasvattajat kokivat päiväkodin arjessa käytävät keskustelut lasten kanssa tärkeiksi. Keskusteluissa kasvattaja antaa tunteille nimiä, selventää tunteista johtuvia syitä ja seurauksia. Lapsi oppii hiljalleen sanoja, joilla voi kuvata omia tunteita. Perushoidontilanteet, siirtymät sekä varsinkin leikkihetket saavat aikaan monipuolisia vuorovaikutustilanteita lasten välille sekä lasten ja kasvattajien välille. Näihin vuorovaikutustilanteisiin sisältyy usein paljon koettuja tunteita, niin hyviä kuin huonoja. Voimakkaita tunteita lapsi ei välttämättä osaa nimetä tai ymmärrä niitä. Lapsella tulee pahaa mieltä, ärtymystä tai kiukunpuuskia. Nämä tunteet tulee sallia ja hyväksyä. Kaikkia tunteita tulee käydä lasten kanssa läpi laajasti. Kasvattajat toivat esille, kuinka hektisessä päiväkodin arjessa tulisi aina olla aikaa lasten kanssa käydä keskustellen asioita ja tilanteita läpi. Tällä tavalla lapsi oppii ymmärtämään, kuinka joku tunne voi olla voimakkaampi kuin toinen.

Kun lapsi oppii tiedostamaan, että tunteilla on nimet, sitten ne pystyy niistä sen jälkeen puhuun.

Arjessa paljon keskusteluita, osallistavia keskusteluita.

Tunteiden tunnistamisen ja nimeämisen lisäksi merkitykselliseksi koettiin se, että lapsi oppisi tunnistamaan tunteisiin liittyviä ilmeitä tai tuntemuksia kehossa. Eri tunteet ja tunnetilat välittyvät helposti ilmeinä kasvoilla tai kehonliikkeillä. Lapsi ei usein pysty

peittelemään tunteesta aiheutuvia ilmeitä tai eleitä. Esimerkiksi paha mieli on luettavissa lapsen kasvoilta helposti, myös kehon liikkeet paljastavat herkästi lapsen tunnetilan. Kasvattajat kokivat tärkeäksi painottaa näihin hetkiin, jolloin lapsen tunne on luettavissa kasvoilta tai käytöksestä. Lapsen kanssa tulisi käydä asiaa läpi sanoittamalla ”huomasin ilmeestäsi, että sinulla on paha mieli”.

Ilmeet ja eleet liittyvät tunteisiin sekä tuntemukset kehossa. Näitä pitäisi käsitellä laajemmin.

Tunteita pitäisi enemmän sanoittaa lapsille ”Minusta tuntuu, että tämä asia hämmentää sinua”.

Kasvattajat toivat esille, että keskusteluita lasten kanssa voisi rikastuttaa pohtimalla, missä tunne tuntuu ja millainen se tunne on. Aikuiset osaavat herkemmin kuvailla esimerkiksi jännityksen perhosina vatsassa tai pelon puristavana tunteena rinnassa. Lapset kokevat samoja tuntemuksia, mutta eivät välttämättä osaa yhdistää niitä toinen toisiinsa tai pukea niitä sanoiksi.

Miten ja miltä tunne saattaa tuntua?

Tunteiden säätely on taito, joka vaatii harjoittelua. Tarve tunteiden säätelyn harjoittelulle on monesti aikuisillakin. Kasvattajat muistuttivat varhaiskasvatusikäisten lasten olevan usein tunnetaidoissa vielä alkutaipaleella. Toiset omaavat luonnostaan hieman paremmat tunnetaidot kuin toiset. Kasvattajat korostivat sitä, että lapsille tulee luoda ymmärrys kaikkien tunteiden olevan normaaleja sekä on sallittua tuntea kaikenlaisia tunteita. Mitään tunnetta ei saisi tuomita huonommaksi tai pahaksi tunteeksi. Toisilla tunteet purkautuvat voimakkaammin kuin toisella. Kukaan ei ole silti huonompi, vaikka välillä vähän räiskähtää. Negatiivisia tunteita ja niihin liittyviä purkauksia tulisi lasten kanssa käydä monipuolisesti läpi. Lapsen kiukunpurkaus voi hämmentää ja jopa pelottaa toista lasta. Lapset oppivat ymmärtämään, että toinen tuntee saman tunteen eri tavalla ja se on silti normaalia ja sallittua, kunhan ei satuta toista. Kasvattajat totesivat, että lapsella tunne voi purkautua erikoisillakin tavoilla, esimerkiksi pelokas lapsi voi alkaa nauraa hillittömästi. Tämä voi olla hämmentävää lapselle itselleen tai muille lapsille, myös aikuisille.

Ei ole tärkeätä vain oppia tunnistamaan tunteita, mutta miten mä voin hallita niitä. Nyt mua raivostuttaa, nyt mua harmittaa, mutta sitä ei oo tässä kohtaa hyvä tuoda esille.

Lapsi oppii, että jollakin toisellakin voi olla samanlainen tunne. Sitä kautta lapsi oppii iloitseen toisen kanssa, oppii auttaan toista surussakin.

Lapsilla itsetuntemus lisääntyy, oma hallinta, itsesäätelytaidot, kuinka säätelen omaa käyttäytymistä.

Lasten tunnetaitojen merkityksellisyys nousi haastattelussa tärkeäksi elementiksi. Lähes yhtä tärkeäksi ja merkittäväksi nostettiin kasvattajan rooli tunnekasvatuksessa. Kasvattajan on hyvä tiedostaa myös omat tunnetaitonsa. Kasvattajilta vaaditaan aitoa läsnäoloa. Lapsen tulee tuntea olonsa turvalliseksi, muuten luottamuksellinen suhde kasvattajan ja lapsen välille ei voi kehittyä. Haastattelussa pohdittiin, kuinka paljon lasten tunnetaitojen tukemisessa voi vaikuttaa se, ettei kasvattaja kykene heittäytymään aidosti eri tilanteisiin lasten kanssa. Vaara on tuolloin tunnekasvatuksen jääminen pinnalliseksi.

Aikuisen rooli on tärkeä!

Aikuisen pitää osata heittäytyä, muuten tunnekasvatus voi jäädä pinnalliseksi.

Aitoa tunnekasvatusta, ei teennäistä.

Yhteenvedona tunnekasvatuksen lähtökohdille päiväkodissa kasvattajat kokivat tunnetaitojen merkityksellisyyden ja tärkeyden sisäistämisen. Tunnetaidot luovat pohjaa lapsen tavalle toimia sosiaalisissa ja vuorovaikutustilanteissa. Tunteista keskustelu ja tunteiden sanoittaminen oli haastateltavien mielestä ensiarvoisen tärkeätä huomioida jokaisessa päivässä lasten kanssa. Hyvät tunnetaidot lisäävät lasten itsetuntoa sekä rohkeutta toimia arjen askareissa. Tunnetaitojen harjoittelemisen tueksi kasvattajat kokivat tärkeäksi käyttää asioita, jotka lapset kokevat mielekkäinä sekä herättävät lasten kiinnostuksen. Sensitiiviset kasvattajat kohtaavat lapset aidosti ja tukevat lapsia tunnetaitojen harjoittelussa. Leikin ja toiminnan kautta sekä kaikissa arjen tilanteissa päiväkodissa voi lasten tunnetaitoja tukea.

5.2 Tunneteltha-kerho tunnekasvatuksen tukijana

Kasvattajat kertoivat omien kokemustensa pohjalta Tunneteltha-kerhon olevan käyttökelpoinen menetelmä. He kokevat kaiken ohjatun pienryhmätoiminnan tukevan lasten sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen harjoittelua sekä erityisesti tunnetaitojen harjoittelua. Ohjatuilla pienryhmähetkillä kasvattaja pystyy herkemmin vastaamaan lapsen tarpeisiin. Tunneteltha-kerho kuin muutkin ohjatut pienryhmätoiminnat ovat pedagogista toimintaa, joilla on aina jokin tavoite. Kasvattajat kokevat Tunneteltha-kerhon olevan oppimisprosessi, joka tapahtuu lasten omien tärkeiden arjen kokemusten kautta.

Tunneteltha-kerho on opetuksellista ja kokemuksellista oppimista.

Kasvattajat nostivat esille useita tärkeitä seikkoja Tunneteltha-menetelmässä. Tunneteltha-kerhon avulla lapsi oppii tärkeiden tunnetaitojen lisäksi monia muita taitoja. Keskittyminen, toisen kuunteleminen sekä oman vuoron odottaminen vahvistuvat. Jokainen lapsi saa mahdollisuuden tuntea itsensä tärkeäksi ja huomioiduksi. Jokaisella on mahdollisuus kertoa omia ajatuksia ja tunteita. Lapset oppivat ymmärtämään omia, mutta myös toisen mielipiteitä. Kerhossa painotetaan toisen kuuntelun tärkeyttä sekä jokaisen ajatusten merkityksellisyyttä.

Tunneteltha-kerho kehittää lapsen kuuntelemisen taitoja, keskittymistä, oman vuoron odottamista, tunnetaitojen lisäksi.

Empatiataidot heräävät ja ymmärrys toista ihmistä kohtaan.

Rauhallisuus ja kiireettömyys mainittiin yhdeksi Tunneteltha-kerhon vahvuudeksi. Lapset oppivat heti kerhojen alusta alkaen huomioimaan virittäytymisen kerhokertaan. Kerhojen avulla kasvattajat kokivat lasten oppivan kunnioittamaan myös toisen rauhoittumista.

Se on rauhallinen tilanne.

Virittäytyminen tunnelmaan alkaa heti.

Annetaan toisille omaa rauhaa.

Siellä tulee ihan oikeata tunnetta, mikä on ollut tarkoituskin, rauha, kuunteleminen, kaikki huomioidaan.

Kasvattajat kokevat Tunneteltha-kerhossa rikkaudeksi sen, että lapset ja aikuiset kohtaavat tunnetasolla. Kasvattajat tuovat omien esimerkkien avulla esille tunteita ja niihin liittyviä tilanteita. Lapset saavat ymmärrystä, että aikuisilla on samoja tunteita kuin lapsilla. Kerhossa käydään monipuolisesti läpi, millaisissa tilanteissa eri tunteita tulee sekä miten eri tunne voi ilmetä käytöksessä tai toiminnassa. Kerhossa sanoitetaan tunteita, mikä lisää lasten ymmärrystä niitä kohtaan. Kasvattajat kokivat tärkeäksi, että kerhossa tunteita käsitellään eri menetelmillä.

Aikuisen esimerkkien avulla lapsetkin ymmärtävät, että aikuisillakin on samoja tunteita ja niitä huonojakin.

Aikuisen esimerkkitarinat kiinnostavat lapsia sekä perustelevat tunteen merkitystä.

Tunneteltha-kerhon haasteita pohdittaessa, kasvattajat kertoivat jokaisen kerhon muotoutuvan omanlaiseksi. Kerhon kulkuun ja tunnelmaan vaikuttavat kerhossa mukana olevat lapset sekä kasvattajat. Tunneteltha-kerholla on toimintastruktuuri, jonka mukaan kerhon tulisi edetä. Kasvattajat painottivat, ettei liian valmiin käsikirjoituksen noudattaminen ole kuitenkaan tarkoituksenmukaista. Lasten tarpeet sekä taidot sanelevat, mihin asioihin kerhoissa tulisi panostaa. Leikkejä ja harjoituksia tulee osata muuttaa nopeasti lasten tarpeiden mukaan. Kasvattajalla tulee löytyä herkkyyttä havaita lapsista, mihin asioihin kerhossa tulisi panostaa, jotta lapset siitä parhaiten hyötyisivät. Tunneteltha-kerho pitää sisällään monta erilaista toimintaa. Aina kaikkia lapsia ei innosta tai kiinnosta kaikki toiminnot kerhoissa. Toiset hyötyvät toisesta osa-alueesta enemmän kuin toiset. Haasteeksi Tunneteltha-kerhoissa koettiin lasten innostuksen ja mielenkiinnon ylläpitäminen.

Tunneteltha-kerhossa, esimerkiksi musiikista joku saa enemmän irti kuin toinen. Ne ketkä saa, saavat aika paljon.

Yhteenvetona Tunneteltha-kerhon toimivuudesta tunnekasvatuksen tukijana kasvattajat nostivat monta asiaa. Kasvattajat oppivat tuntemaan lapset vielä paremmin sekä lasten

yhteisöllisyys vahvistuu. Rauhallinen ja kiireetön ilmapiiri Tunneteltha-kerhossa kasvat-
taa lasten turvallisuuden tunnetta. Kasvattajat kokivat merkitykselliseksi sen, kuinka
Tunneteltha-kerhon avulla tuetaan lasten tunnetaitojen oppimista, mutta myös vahviste-
taan lapsen ja kasvattajan välistä suhdetta. Kokonaisuutena kasvattajat kokivat Tunne-
teltha-menettelmän tukevan lasten tunnekasvatusta.

5.3 Tunnekasvatuksen toteutuminen ja kehittäminen

Kasvattajat toivat vahvasti esille, kuinka tärkeänä tunnekasvatusta pidetään päiväkodis-
sa. Erilaisia tunnekasvatuksen menetelmiä on ollut käytössä jo pitkään. Tunnekuvia on
ollut käytössä piireillä sekä erilaisten toimintahetkien vahvistajana. Vuorovaikutusleik-
kikerhot ovat olleet käytössä joka ryhmässä sekä sosiaalisten taitojen vahvistamisryh-
mät esiopetusikäisillä. Miniverso-vertaissovittelu on tullut uutena menetelmänä. Mi-
niverson sovittelutilanteissa pohditaan lasten kanssa paljon tunteisiin ja tunnetiloihin
liittyviä asioita. Kasvattajat kokivat tärkeäksi, että tunnekasvatusta huomioidaan nyky-
päivänä enemmän. Heikot tunnetaidot purkautuvat usein haastavina tilanteina tai lapsen
häiritsevästä käytöksestä päiväkodissa. Näihin asioihin on lähdetty hakemaan apua tun-
nekasvatuksen kautta.

Kasvattajat pohtivat tunnekasvatuksen toteutumisen olevan suhteellisen hyvällä mallil-
la. He kuitenkin puolsivat ajatusta, että aina tunnekasvatusta on mahdollisuus kehittää
vielä paremmaksi, huomioida se vielä intensiivisemmin osana päiväkodin arkea. Tun-
nekasvatus tulisi olla osa päiväkodin toimintaa pieninä asioina, kohtaamisina sekä kes-
kusteluina lasten kanssa. Lasten leikkutilanteet sekä muut toimintahetket saavat aikaan
tilanteita, joita purettaessa väistämättä keskustellaan tunteista.

Arjessa enemmän keskusteluita lasten kanssa.

*Arjen leikki- ja toimintatilanteissa voi enemmän keskustella lasten kanssa,
miltä leikki tuntui? Millaisia tunteita leikin aikana syntyi?*

Kasvattajat kokivat, että kaikki jo käytössä olevat menetelmät ovat hyödyllisiä. Niitä
tulisi suosia mahdollisimman paljon. Tunnetatteri otettiin esimerkiksi, jota haluttaisiin

hyödyntää lasten kanssa arjessa enemmän. Aiheet teatteriin voisivat kummuta lasten omista arjen tilanteista, tapahtumista sekä ristiriidoista.

Tunnekuvia arjessa paljon.

Kirjoja ja nukketeatteria pieninä annoksina, vaikka arjessa heränneistä asioista.

Draama, piirtäminen ja lukeminen tukee vievät tunnetaitoja eteenpäin.

Lapsen aito kohtaaminen jokaisessa hetkessä olisi kasvattajien mielestä aina tärkeä muistaa. Koskaan ei saisi olla niin kiire, ettei ehdi hetkeksi pysähtyä ja kuunnella mitä lapsella on sanottavaa, tai vaikka ohimennen kysyä leikkivältä lapselta kuulumisia.

Lasten aito kohtaaminen arjessa. Aina pitää olla aikaa kysyä ”mitä kuuluu?”

Aitoa kohtaamista ja läsnäoloa.

Jokainen hetki on tärkeä!

Tunnekasvatus koetaan mahdollisuutena panostaa lapsen myönteisen minäkuvan kehittymiseen. Lapset pystyvät pikkuhiljaa kertomaan, miltä joku tilanne tai tapahtuma tuntuu. Vuorovaikutustilanteissa lapsi oppii ymmärtämään, että toisella lapsella joku tietty asia nosti esille tietyn tunteen. Tunnekasvatuksen avulla lapsi oppii kaikkien tunteiden olevan tärkeitä ja jokaisella on oikeus tunteisiin. Lapset oppivat sietämään eri tunnetiloja, myös tärkeä pettymyksen sietokyky vahvistuu. Kasvattajat kokivat tunnekasvatuksen hyödyn näkyvän lasten kuuntelutaitojen lisääntymisellä sekä itsetunnon vahvistumisella. Erityisesti hyödyn korostettiin näkyvän lapsilla, joilla on tuen tarvetta.

Tunnekasvatus rohkaisee lapsia puhumaan omista tunteista.

Haastattelussa ei varsinaisesti tullut esille haasteita tunnekasvatukselle. Tuloksissa painottui enemmän kehittämisen rooli. Seikka, jota kasvattajat pohtivat haasteena hyvän tunnekasvatuksen toteutumiseksi oli kasvattajan omat tunnetaidot. Kasvattajan tulee omata itsekin hyvät tunnetaidot, jotta voi lasta tunnetaitojen harjoittelussa tukea. Omata

kokemukset sekä opitut tavat eivät saisi näkyä negatiivisesti lasten kanssa toimiessa. Kasvattajat peräänkuuluttivat sensitiivisyyttä, jota päiväkodissa työskentelevältä tulisi löytyä. Olemme jokainen omanlaisia, teemme työtämme omalla persoonalla. Silti kyky heittäytyä eri toimintoihin ja tilanteisiin lasten kanssa nostettiin merkittäväksi, koska silloin mukana on aitoa tunnetta.

Aikuisen pitää tunnistaa myös omat tunteet.

Tarvitaan sensitiivisiä kasvattajia → tämä haastaa myös aikuiset.

Tunnekasvatus on monipuolista toimintaa, joka osallistaa lapsen ja kasvattajan. Tunnekasvatuksessa tulee kiinnittää huomiota moniin seikkoihin ja se ei ole vain kerhoja silloin tällöin vaan osa toimintaa koko ajan. Kasvattajien vastauksista tuli esille se, että tunnekasvatus on pitkäjänteistä toimintaa, joka vaatii aikaa. Kukaan ei ole tunnetaidoissa täydellinen, jokainen voi aina oppia uutta, aikuinenkin. Sen takia tunnekasvatusta tulisi hyödyntää kaikkine menetelmineen.

Koskaan tunnetaidoissa ei olla valmiita, mutta kaikki menetelmät tukevat tunnekasvatusta.

Yhteenvedona tunnekasvatuksen toteutumiseen ja kehittämiseen päiväkodissa kasvattajat kokivat tärkeäksi, että päiväkotien henkilökunnalle on tarjolla koulutuksia ja luentoja, täten tunnekasvatukseen saadaan lisäksi tarpeellista teoriapohjaa. Monissa arjen pulmatilanteissa osataan toimia hyödyntäen näitä tietoja sekä taitoja. Kasvattajat nostivat esille, kuinka paljon tietoa sekä tutkittuja tuloksia on vaikutuksista varhaislapsuudessa aloitetulla tunnetaitojen harjoittelulla. Tunnekasvatus edellyttää lapsen tunteiden kehittymisen teorian ymmärryksen ja sisäistämisen hallinnan kaikilta kasvattajilta. Eri-laisten tunnekerhojen koettiin tukevan tunnekasvatusta, mutta eivät pelkästään ole riittäviä. Kasvattajan rooli tunnekasvatuksessa nostettiin merkitykselliseksi. Loppuyhteenvedona kasvattajat kokivat, että tunnekasvatukseen tulisi tulevaisuudessa panostaa enemmän, koska jo uusi varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2016) velvoittavat siihen.

6 TUNNETELTTA-KERHO

6.1 Tunnetelttakerhon lähtökohdat

Tässä osiossa käsittelen Tunnetelttakerhon avulla opinnäytetyölleni saamiani tuloksia. Tunnetelttakerhon lähtökohtana oli vahvistaa lasten itseilmaisua sekä tunneilmaisua. Tunnetelttakerhon tulokset antavat vastauksen toiseen tutkimuskysymykseen; millä tavalla Tunnetelttakerho tukee lasten tunnekasvatusta? Miten lasten tunnetaidot ilmevät kerhossa sekä miten lapset ilmaisivat eri tunteita?

Tunnetelttakerho oli lapsille aivan uusi asia ja siksi alkuun varmasti hieman jännittävä. Huomion tämän seikan heti alusta alkaen. Ensimmäisillä kerhokerroilla ennen kerhon alkua ja tunnetelttaan menoa, keräännymme lattialle piiriin, jossa alustin sanallisesti tulevaa kerhokertaa. Kerhokerran sanoittamisella sekä omalla lämminhenkisellä käytökselläni pyrin lievittämään lasten jännitystä.

Kerhoissa toivoin pääsevämme dialogiin, jossa kaikki osallistuvat ja kaikista tuntuisi hyvältä keskustella eri tunteista ja tunnetiloista. Keskustelut jokaisella kerralla käytiin myönteisessä vuorovaikutuksessa. Lapset eivät olleet vahvasti erimieltä toisen kommentista tai osoittaneet ilmein ja elein toisen kommentin olevan väärä.

Keskusteluissa toimin johdonmukaisesti ja rauhallisesti. Toin esille, että mikään vastaus tai mielipide ei ole väärä. Annoin jokaiselle lapselle mahdollisuuden tuoda omia ajatuksiaan esille. Jokaisessa kerhossa kaksi lapsista oli melko aktiivisia ja toivat rohkeasti ilman kysymistäkin esille omia näkökantoja. Kolme lapsista oli melko hiljaisia ja pohtivan oloisia. Heitä en painostanut tuomaan esille mielipidettä tai vastaamaan kysymyksiin. Toin esille mahdollisuuden vastata, mutta annoin lapselle siihen rauhaa. Lopulta joka kerralla kävikin niin, että kaikki lapset osallistuivat keskusteluun. Vaikka vastaus tuli usein yhdellä sanalla tai oli sama kuin edellisellä lapsella, annoin positiivista palautetta siitä, että lapsi rohkeni tuoda ajatuksensa esille.

Keskusteluihin olisin toivonut vielä enemmän vuorovaikutuksellisuutta sekä lasten välistä dialogisuutta. Olin kuitenkin tyytyväinen ja huomioin kerta kerran jälkeen keskustelun sekä lasten olemuksen keskustelutilanteissa käyvän rennommaksi. Tunteista ja

omasta itsestä puhuminen on lapselle vaikeaa. Päiväkoti-ikäiset lapset tarvitsevat paljon iän ja kehitystason mukaisia keskusteluja, jotta lapsi ymmärtää tunteiden olevan luonnollinen osa jokaista ihmistä.

Tunneteltha-kerhoissa tavoitteina olivat toisen kuuntelu, kiinnostus mitä toinen sanoo, oman mielipiteen esille tuominen sekä asioiden yhdessä pohtiminen. Lapset muistivat alusta alkaen melko hyvin, että kuunnellaan toinen toista. Pelkkä kosketus lapsen käteen viesti lapselle, että nyt pitäisi keskittyä kuuntelemaan toista. Lapset kuuntelivat toisiansa hyvin ja toisen päälle puhumista tapahtui melko vähän. Aluksi pohdin tämän johtuvan jännityksestä ja mahdollisesti uuden tilanteen tuomasta erilaisuudesta.

Osallistuva havainnointi Tunneteltha-kerhoissa toi merkityksellistä tietoa lapsista ja heidän tavoistaan toimia. Kerhokertojen videointeja analysoidessani sekä kerhokerroilta tekemiäni muistiinpanoja käydessäni läpi tein merkittäviä huomioita lasten keskinäisistä suhteista ja vuorovaikutuksesta. Vahvemmat kaverisuhteet tulivat selkeästi esille. Nämä lapset loivat kerhon aikana toisiinsa eniten katsekontaktia sekä ilmeet ja eleet toinen toista kohtaan olivat selkeästi lämminhenkiset ja läheiset. Kukaan lapsista ei silti jäänyt ryhmätoiminnan ulkopuolelle, mikä mielestäni oli ilahduttava huomata. Sain myös havaintoja jokaisen lapsen tavasta toimia kerhotilanteissa, esille tulivat hyvin lasten luonteenpiirteet ja temperamentit.

6.2 Tunnetaitojen ilmeneminen

Tutkimuksessani tuli selkeästi ilmi, miten uudet tilanteet näyttäytyvät lapselle usein hämmentävinä. Kerhokertojen alussa lasten ilmeet olivat totiset ja olemus jäykkä. Lasten hermostuneisuus purkautui alussa hieman levottomana nauruna ja kehon liikkeinä. Oma rauhallinen käytökseni sekä kerhokerran perusteellinen sanoittaminen lapsille selkeästi lievensi jännitystä ja poisti hämmennystä. Jäin pohtimaan myös lapsille usein tavanomaista jännitystä uusissa tilanteissa. Lapsi usein vaistomaisesti pelkää toimivansa väärin. Väärin toimiminen puolestaan aiheuttaa häpeän tunnetta. Lapsi ei välttämättä tunnista tunnetta häpeäksi, mutta tiedostaa sen epämiellyttävyyden. Kerhokerroille sain luotua tunnelman, joka toi lapsille tunteen, ettei kukaan voi toimia väärin.

Tutkimus toi esille, että varhaiskasvatusikäisten lasten on helpompi tunnistaa perustunteita. Tunteita, joista arjessa enemmän puhutaan ja tuodaan esille eri toiminnoissa ja tilanteissa. Kuudelle kerhokerralle olin valinnut käsiteltäviksi tunteet ilo, ujous, suru, kateus, pelko ja rakkaus. Näitä tunteita käytiin läpi musiikin, tunnekuvien, keskustelun ja tunneteatterin avulla. Kuudesta käsitellystä tunteesta, kaikki viisi lasta tunnistivat tunteet ilo, suru, pelko ja rakkaus. Tunnekuvista lapset tunnistivat edellä mainitut tunteet helposti. Tunnekuvat toivat konkreettista tietoa lapselle, miltä tunne voi näyttää.

Ilosella on suupielet ylöspäin, se hymyilee.

Se ei hymyile, se on surullinen.

Sillä on isolla silmät, se tärisee. (pelko)

Toi hymyilee ja hyppii. (rakkaus)

Lähes kaikki lapsista osasivat kertoa, millaisia tuntemuksia kehossa tunteet ilo ja pelko saavat aikaan. Lapset taputtivat käsillä poskia merkiksi, missä ilo tuntuu. Yksi lapsista nosti kädet ylös ja kertoi, että iloisena tekee mieli hurrata. Lapsista kaksi nimesi pelko tunteen tuntuvan vatsassa pahalta. Lisäksi lapset pohtivat, että pelon vallassa usein tekee mieli mennä piiloon.

Se tuntuu poskissa, ku nauraa (ilo)

Se voi sattuu mahassa. (pelko)

Ilo, suru, pelko ja rakkaus tunteet lapset osasivat nimetä tunnekuvasta sekä tiedostivat miltä kyseisien tunteiden vallassa olevat ihmiset näyttävät ja miten tunne kehossa voi tuntua. Joka kerhokerralla tiedustelin lapsilta, millaisista asioista kerhokerralla käsitelty tunne voi syntyä. Ensimmäisessä kerhossa käsiteltiin tunnetta ilo. Neljä lapsista kokivat tulevansa iloiseksi, kun on kavereita päiväkodissa. Yksi lapsista vastasi tulevansa iloiseksi kun saa ystäviä. Uskon, että lapset oikeasti tulevat iloiseksi kavereista päiväkodissa, mutta silti minulle välittyi ajatus, että heidän oli helpompi vastata nopeasti samalla tavalla kuin edellinen lapsi. Vastaus tuli aranoloisesti, hiljaisella äänellä eikä kukaan lapsista oikeastaan miettinyt vastausta vaan seuraava sanoi saman heti kun edelli-

nen oli lopettanut. Tästä minulle heräsi ajatus, ettei kukaan lapsista oikein rohjennut tai osannut vastata ensimmäisellä kerhokerralla erilailla kuin toinen. Seuraavilla kerhokerroilla vastaukset muuttuivat hieman monipuolisemmaksi, eli lapset rohkenivat vastata eri tavalla kuin toinen. Esimerkiksi mistä asioista voi tulla surulliseksi, sain useamman eri vastauksen.

Jos mun kaa ei leikitä.

Jos äiti ei anna mun kattoo telkkaa.

Kun kaatuu ja sattuu.

Tutkimuksessa kävi ilmi, että tunteet, joita vähemmän arjessa lapsille sanoitetaan, jäävät väistämättä vieraammiksi. Kerhoissa käsitellyistä tunteista ujous ja kateus olivat selkeästi lapsille tuntemattomampia. Viidestä lapsesta ainoastaan yksi oli kuullut joskus puhuttavan tunteesta ujous ja kaksi tunteesta kateus. Lapsi, joka tunnisti tunteen ujous, halusi kertoa muille esimerkin millainen on ujo ihminen.

Ettei uskalla sanoo, mitä täytyis sanoo.

Kateus tunteesta kukaan ei osannut kertoa, milloin ihminen voi olla kateellinen. Koin tärkeäksi, että tuntemattomampia tunteita tuon omien esimerkkien avulla lasten tietoisuuteen. Kerroin esimerkit, millaisissa tilanteissa olen itse ollut ujo sekä kateellinen. Lapset kuuntelivat minun esimerkkitarinoita hyvin tarkkaavaisesti ja selkeästi mielenkiinnolla. Sain esimerkkieni avulla luotua lapsille ymmärrystä, millaisissa tilanteissa kyseisiä tunteita voi tulla. Lasten olemuksista välittyi myönteisenä se, että he huomasivat aikuisellakin olevan kaikkia tunteita ja tuntemuksia. Kerroin esimerkissäni tarinan lapsuudestani, jolloin olin ollut ystäväni uusista kengistä kateellinen. Kerroin myös, millaisista asioista minulle on aikuisenakin herännyt kateudentunnetta. Halusin lasten ymmärtävän, vaikka kateus on niin sanottu negatiivisempi tunne, sen tunteminen on normaalia, kunhan tunteen osaa hallita. Kerroin myös, että varmasti jokainen ihminen jossain kohtaan elämäänsä tuntee tunnetta kateus. Tähän sain kipakasti vastauksen yhdeltä lapsista.

Mä en ainakaan koskaan oo kateellinen!

Tunnekuvia katsottaessa lapset kokivat tunteesta ujous välittyvän suru sekä pelko ja kateudesta surun. Toin esille, että monesti tunteet tuntuvat limittäin, yksi tunne saakin aikaan monta eri tunnetta. Esimerkiksi suru voi aiheuttaa vihaa sekä pelkoa ja rakkaus iloa ja ujoutta. Lasten kanssa olisi syytä keskustella enemmän siitä, että yksi tunne voi aiheuttaa monia tunteita. Se ikään kuin kuuluu asiaan.

Yhteenvetona lasten tunnetaitojen ilmenemiseen Tunnetalttä-kerhossa huomioin useita seikkoja. Lapsille oli vaikea peitellä tunnetta ja sen aiheuttamia ilmeitä tai eleitä. Tämän avulla sain hyviä havaintoja lasten reaktioista eri tunteita käsitellessä. Esille nousi se, että 4-6-vuotiaat lapset tunnistavat hyvin perustunteita, osaavat nimetä sekä sanoittaa niihin liittyviä tuntemuksia. Uudet tilanteet usein aiheuttavat lapsissa jännitystä sekä hämmennystä. Tämä tuli selkeästi esille myös uudessa Tunnetalttä-kerhossa. Muutamilla lapsista sormi hakeutui vähän väliä kerhon alussa suuhun. Ilmeet sekä olemus lapsilla oli jännittynyt. Videokamera ihmetytti ensimmäisellä kerhokerralla. Toisesta kerhokerrasta lähtien lapset olivat vapautuneempia eivätkä enää kiinnittäneet huomiota videokameraan. Kerhokertojen edetessä, lapset olivat rennompia sekä ilmeikkäämpiä. Keskustelun lomassa tuli paljon naurua sekä kontaktia toisiin lapsiin että minuun.

6.3 Tunteiden havainnollistaminen

Tunteiden havainnollistamiseen Tunnetalttä-kerhossa oli käytössä useita eri menetelmiä. Tunnetalttä-kerho alkoi aina kerhokerran tunteeseen liittyvällä klassisella musiikilla. Lapset kokivat musiikin mukavaksi osaksi kerhoa. Musiikin tahtiin keinuteltiin ja muutamat lapsista heiluttelivat käsiä ja jalkoja. Ilo ja rakkaus tunteisiin liittyvät musiikit toivat hymyn lasten huulille ja he silmäilivät toisiaan iloisina. Ujous, kateus ja suru tunteisiin liittyvää musiikkia lapset kuuntelivat hieman totisina ja hiljaa paikallaan. Pelko tunteen musiikki sain aikaan supinaa. Kaksi lapsista totesi heti musiikin olevan kovaa, pelottavaa ja aavemaista. Jokainen eri tunteeseen liittyvä musiikki sai lapsilla paljon aikaan mielikuvia. Heille tuli mieleen elokuva, tanssi tai satu. Selkeästi tuli esille, että lapset osasivat yhdistää musiikin ja tunteen. Paljon keskustelua heräsi siitä, millaisia tuntemuksia tietynlainen musiikki saa aikaan.

Ilonen musiikki on reipasta ja tekee mieli juosta.

Mukavaa! Tee mieli heti hyppiä! (rakkaus)

Tuli mieleen hidas tanssi. (ujous)

Elokuvamusiikki, taistelua, aaveet leijailee... (pelko)

Tutkimuksessani kävi ilmi, että lapsista selkeästi mielekkäin osuus Tunneteltha-kerhossa oli tunneteatteri, Heikki-hiiri ja Petra-pupu käsinuken johdatuksella. Lapset olivat jo ensimmäisestä kerhosta lähtien innoissaan tunneteatterista. Heikki-hiirtä ja Petra-pupua lapset katsoivat haltioituneina ja keskittyivät rauhallisesti kuuntelemaan, mitä nukeilla oli sanottavaa. Huomioin lasten ajoittain jopa unohtavan minut kokonaan, niin intensiivisesti he keskittyivät keskustelemaan Heikin ja Petran kanssa. Teatterin avulla lapset osasivat ratkoa monia pulmia ja antaa vinkkejä, miten Heikki-hiiren ja Petra-pupun pitäisi toimia. Aiheet teatteriin olin poiminut lasten edellisen viikon tapahtumista, joten tilanteisiin lasten oli helppo samaistua. Esimerkiksi Heikki-hiiri oli surullinen, koska häntä ei otettu leikkiin mukaan. Lapset osasivat neuvoa Petra-pupua huomioimaan surullinen Heikki.

Petran pupu vois halata Heikki hiirtä.

Se (Petra)vois pyytää Heikkiä leikkiin sen kaa.

Merkittävästi tuli esille, kuinka nukkejen kautta lasten oli helppoa keskustella. Keskustelu oli luontevaa ja vapautunutta. Selkeästi nukeille puhumista ja vastaamista ei kerhotoilanteissa koettu niin jännittäväksi. Lapset osasivat hienosti tuoda ratkaisuja tuttuihin arjen pulmiin, jota he itse olivat kokeneet, kuten leikistä ulos jääminen tai riita kaverin kanssa. He osasivat tuoda esille, miten toisen kanssa voi pitää hauskaa ja miten voi osoittaa välittävänsä toisesta.

Pusuista ja haleista tulee iloseks.

Kaveria voi halata ja pitää kädestä kii.

Kerhossa osana oli myönteisen kosketuksen osuus. Toisen koskeminen myönteisellä tavalla on usein lapsille vaikeata. Huomioin seikan jo suunnitellessani kerhokertoja.

Ensimmäisessä sekä toisessa kerhossa teimme yhdessä käsitornin niin, että minun toinen käteni tuli alimmaiseksi ja toinen päällimmäiseksi, lasten kädet tulivat limittäin siihen väliin. Käsitornin avulla harjoittelimme hiljalleen toisen koskemista sekä kosketuksi tulemista. Kiinnitin huomiota, että lapsista käsitorni tuntui mukavalta ja he halusivat tehdä sen aina uudestaan. Yksi lapsista ehdotti, että ennen käsien irrottamista, nostaisimme kaikki kädet ylös ja huutaisimme kovaa jee! Näin teimme ja se lisäsi selkeästi meidän yhteenkuuluvuudentunnetta.

Kolmannesta kerhokerrasta lähtien päätin rohkeasti kokeilla satuhierontaa niin, että lapset voisivat silitellä tai piirrellä kuvioita sadun aikana toisen lapsen selkään. Valitsin mahdollisimman lyhyet sadut, jotta tilanne ei kestäisi liian pitkään. Satuhieronnan vaikutukset olivat odotetunlaiset. Yhden lapsista oli hyvin vaikea olla toisen lapsen silitellessä häntä selkää. Hän kiemurteli sekä ilme muuttui jopa hieman tuskaisen oloiseksi. Hän koki mukavamman sen, että minä silittelen, eikä toinen lapsi. Kunnioitin hänen toivettansa ja loput satuhierontakerrat minä silittelin hänen selkäänsä. Näin hän koki tilanteen mukavampana ja osasi hieman rentoutua. Ensimmäisellä kerralla kaikkien lasten oli vaikea keskittyä satuhierontaan, tilanne huvitti lapsia suuresti. Silitelyä kutitti eivätkä lapset pystyneet rentoutumaan. Kävimme yhdessä läpi, millaisilla liikkeillä toisen selkää voi silitellä. Kahdella viimeisellä kerhokerralla satuhieronta onnistui jo paremmin. Lapset oppivat silittelemään toinen toista sekä ottamaan vastaan toisen kosketusta. Kerhojen jälkeen kyselin lapsilta, miltä satuhieronta heistä tuntui. Yksi lapsista vastasi suoraan, ettei tykännyt siitä, muut vastasivat satuhieronnan tuntuneen ihan kivalt.

Tutkimus paljasti lasten haasteen sanoa toiselle jotain myönteistä ja positiivista. Kerhon lopussa jokainen sai sanoa jotain hyvää kenelle haluaa, tässä tukena olivat kuvakortit. Toimin aina alkuun esimerkkinä ja sanoin lapsille yhteisesti jonkun positiivisen asian. Lasten ilmeistä huomioin, että minun positiivisista palautteista he ilahtuivat. Ensimmäisellä kerhokerralla yksi lapsista rohkeni sanoa toiselle suhteellisen kuuluvalla äänellä positiivisen asian ”osaat hyvin pelata.” Loput neljä antoivat toiselle lapselle vain kuvakortin, jotka sitten sanoitimme kaikki yhdessä. Kahdelle lapsista tilanne oli vaikea, he ratkaisivat tilanteen vain heittämillä kortin toisen lapsen syliin. Kukaan lapsista ei ottanut katsekontaktia toiseen sanoessaan hyvän asian tai antaessaan kuvakortin. Vaikka tilanne tuntui lapsista selkeästi vaikealta, huomioin, että he miettivät pitkään, minkä positiivisen kortin kenellekin antavat. Tulkitsin tämän merkiksi, että he oikeasti pohtivat

toisesta jotakin hyvää, eivätkä vain sattumanvaraisesti valinneet jotakin korttia annettavaksi.

Kolmannesta kerhokerrasta lähtien jo kolme lasta sanoivat positiivisen asian ääneen ja kaksi lasta antoi vain kuvakortin. Lapset selkeästi saivat rohkeutta kerhokertojen edessä. Uskallettiin luoda jo hieman katsekontaktia. Hienoa oli havaita se, että palautteen saaja palkitsi sanomalla kiitos. Pohdin, sanovatko lapset hyvän palautteen joka kerhokerralla aina samalle, tutuimmalle lapselle. Näin ei kuitenkaan käynyt. Yhdellä lapsista oli joka kerralla vaikea ottaa vastaan positiivista palautetta itsestään. Hän oli välillä jopa kiukkuisen näköinen, laittoi kädet ristiin rinnalle ja hänen vastauksensa oli jokaisella kertaa *"no enhän oo!"* Kävimme asiaa yhdessä läpi. Perustelin hänelle, että toinen voi nähdä toisen hyvänä asioissa, vaikka itse ei koekaan niin.

Yhteenvetona tunteiden havainnollistamiseen tutkimus osoitti kuinka musiikin, draaman ja myönteisen kosketuksen keinoilla lasten tunteiden ymmärtäminen vahvistuu. Musiikki toimi hyvin eri tunteiden ilmaisemisessa. Vaikuttavimmaksi nousi kuitenkin tunnetatteri. Lapset lumoutuneina kastelivat, kuuntelivat sekä keskustelivat nukkejen kanssa. Teatterin avulla lasten on helpompi käydä läpi arjen asioita, haastaviakin. Huomioitavaissa oli se, että lapsen on helpompi keskustella nukan kautta kuin suoraan aikuiselle tai toiselle lapselle. Tunteista keskustelu sekä hyvän palautteen sanominen sekä vastaanottaminen voi olla vielä 4-6-vuotiaalle haastavaa. Kuvakortit selkeästi toimivat tukena ja auttoivat lasta viestittämään toiselle positiivisen asian ilman sanoja.

6.4 Tunneteltha-kerho tunnekasvatuksen tukena

Tunneteltha-kerhon avulla sain vahvistusta sille, kuinka merkittäviä tunnetaidot ovat. Omien sekä toisen tunteiden ymmärtäminen mahdollistavat myönteisiä vuorovaikutustilanteita. Tutkimus toi esille Tunneteltha-kerhossa tunteiden ilmaisu sekä lasten läsnäolo parani kerta kerralta. Tunteista puhuminen oli haastavaa ja aiheutti alkuun lapsissa hieman hämmennystä.

Minulla oli aikaisempaa kokemusta esiopetusikäisten lasten Tunneteltha-kerhosta ja vaikutuin silloin sen toimivuudesta. Esiopetusikäiset lapset jo hieman paremmin tunnistavat tunteita sekä tunnereaktioita. Esiopetusikäinen lapsi osaa hiljalleen asettua toisen

lapsen asemaan sekä ymmärtää, miltä toisesta voi tuntua. Tunneteltoa-menetelmä soveltuvaan hyvin myös 4-6-vuotialle lapsille tunnetaitojen tukemiseen. Tärkeätä on huomioida kerhoa suunnitellessa muutama seikka. 4-6-vuotiaat usein vielä harjoittelevat omien tunteiden tunnistamisen ja säätelemisen taitoja. 4-6-vuotiaat ymmärtävät toisella olevan tunteita, mutta eivät vielä aina osaa pohtia, miltä toisesta tuntuu, jos itse toimin tietyllä tavalla. Lapsia kerhoon valitessa tulisi huomioida lasten luonteenpiirteet ja temperamentti.

Tunneteltoa-kerhon kulkuun ja tunnelmaan vaikuttaa kerhossa mukana oleva kasvattaja tai kasvattajat. Kasvattajan roolin kokonaisuutena koin erityisen merkitykselliseksi. Kasvattajan tulee olla herkkä havainnoimaan lapsia sekä heidän tunnetilojaan. Perinteisesti Tunneteltoa-kerhossa on kaksi kasvattajaa, toinen niin sanotun apuohjaajan roolissa. Tutkimuksen kerho kokoontui ilman apuohjaajaa, mikä toi kerhoon sekä hyvää, että huonoa. Uskoin saaneeni intensiivisemmän tunnelman sekä hyvän luottamuksellisen suhteen aikaiseksi lasten kanssa, koska toimin kerhossa ainoana aikuisena. Usein toisen kasvattajan läsnäolo tuo lisää rauhallisuutta kerhotilanteeseen. Satuhieronta olisi voinut toimia paremmin, toisen kasvattajan avustuksella.

Olin hyvin kiinnostunut siitä, miten lapset kokivat kerhokerrat. Havainnoin lasten toimintaa joka kerhokerralla sekä sain tärkeätä tietoa myös videoinnin avulla. Halusin lisäksi kuulla lasten kommentteja kerhosta. Tiedostin sen, että lapset saattavat antaa sanallista palautetta melko minimaalisesti. Silti jokaisen kerhon jälkeen kyselin lasten palautetta kerhosta. Kaikki lapsista sanoivat kerhon olevan kiva. Paras juttu oli heidän mielestään Heikki-hiiren ja Petra-pupun vierailut. Jokaisesta lapsesta oli erityisen kivaa, kun Heikki ja Petra aina lopuksi halasivat. Lapset kertoivat, että oli kiva kuunnella musiikkia, vaikka musiikki oli erilaista. Tässä he viittasivat klassiseen musiikkiin.

Kyselin lapsilta, tuntuiko joku asia kerhossa hankalalta tai vaikealta. Kolme lapsista koki, ettei mikään tuntunut vaikealta. Kahden lapsen mielestä oli välillä vaikeata nimetä tunteita ja kertoa tunteista esimerkkejä. Kukaan lapsista ei esimerkiksi kokenut vaikeaksi satuhierontaa tai toiselle positiivisen asian sanomista, vaikka havainnoinnin sekä videoanalysoinnin jälkeen se tuli selkeästi esille lasten ilmeistä ja eleistä. Pääsääntöisesti kerho sai hyvää palautetta. Lapset kertoivat haluavansa osallistua kerhoon uudelleen.

Satuhieronta on mainio tapa harjoitella lasten kanssa rauhoittumista sekä rentoutumista. Lapset oppivat koskemaan toinen toistaan myönteisesti sekä ottamaan vastaan kosketusta. Tunneteltha-kerhoon en kuitenkaan liittäisi satuhierontaa. Satuhieronta vaatii harjoittelua lasten kanssa, joten se omana toimintanaan toimii hyödyllisemmin. Tunneteltha-kerho ei voi kestää liian kauaa, jotta lasten mielenkiinto ja vireyks säilyy. Käsitorni tai joku muu yhteinen lyhyt kosketuksen osuus soveltuu Tunneteltha-kerhoon hyvin.

Lasten vanhemmille kerroin jokaisen kerhokerran jälkeen, mikä oli ollut kerhossa käsiteltävä tunne sekä, miten lapsi oli kerhossa toiminut. Vanhemmat kertoivat aktiivisesti kyselleensä lapsilta kerhosta. Lapset eivät olleet osanneet kertoa kotona kerhoista oikein mitään palautetta, ainoastaan, että se oli kivaa. Koin tärkeäksi keskustella vanhempien kanssa kerhotoiminnasta. Vanhempiansa luvalla nämä lapset olivat tärkeä osa opinnäytetyötäni. Koin keskustelun sekä palautteiden antamisen vanhemmille siitä syystä jopa velvollisuudekseni. Halusin, että vanhemmat tietävät, miten oman lapsen tunnetaidot näyttäytyvät päiväkodissa, koska kotiooloissa lapsi saattaa käyttäytyä aivan eri tavalla.

Yhteenvedona Tunneteltha-kerhon toimivuudesta tunnekasvatuksen tukena tutkimus toi esille myönteisiä vaikutuksia, mutta myös kehittämisen kohteita. Tunneteltha-kerho oli intensiivinen ja rauhallinen tapa käsitellä lasten kanssa tunteita. Tunneteltha-kerhoon kuuluu useita menetelmiä käsitellä tunteita ja tunnereaktioita. Kaikki niistä ovat toimivia sekä hyvin käyttökelpoisia. Tunneteltha-kerhoa suunnitellessa kasvattajan tärkeä tehtävä on pohtia kerhoon osallistuvien lasten tarpeet sekä sitä kautta mieltä, mitkä menetelmät kerhossa toteutuvat. Kasvattajan rooli kerhossa on tärkeä. Kasvattajan vastuulla on luoda rauhallinen tunnelma, huomioida jokainen kerhoon osallistuva lapsi sekä tuoda lapsille mielekkäällä tavalla merkittäviä tunnekokemuksia.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

7.1 Tunnetaidot ja tunnekasvatus

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tarkastella lasten tunnetaitojen tukemisen ja kehittämisen mahdollistavia tekijöitä Lauttalan päiväkodissa. Tunneteltha-kerho oli toiminnallisena osana tutkimustani. Tässä luvussa tuon esille teorian ja tutkimusten kautta tekemiäni johtopäätöksiä lasten tunnetaitojen tukemisen sekä kehittämiseen vaikuttavista seikoista. Esittelen myös tutkimuksen kautta tekemäni tulokset Tunneteltha-menettelmän toivuudesta tunnekasvatuksen tukijana. Pohdin johtopäätöksissä tunnekasvatuksen mahdollisuuksia sekä haasteita päiväkodissa.

Tutkimuksista nousi esille lasten tunnetaitojen sekä tunnekasvatuksen tärkeys ja merkityksellisyys. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen yksilö, eivätkä tunnetaidot kulje käsi kädessä lapsen iän kanssa. Ensimmäisiin tunnetaitoihin lapset saavat kotoa omilta vanhemmiltaan ja läheisiltään. Niiden opittujen taitojen mukaisesti lapsi toimii. Tutkimus osoitti lapsilla olevan tunnetaidossa suuriakin eroavaisuuksia, siksi varhaisessa vaiheessa aloitetun tunnetaitojen harjoittelun merkityksellisyys korostui. Kasvattajien näkemyksenä tutkimuksesta nousi lasten tunnetaitojen tukemiseen sekä kehittämiseen panostamisen tärkeys. Hyvillä tunnetaidoilla on kauaskantoisia myönteisiä vaikutuksia lapsen kasvuun ja kehitykselle. Sinkkonen & Korhonen (2015, 234) korostavat lapsen puutteellisten tunnetaitojen voivan johtaa sosiaalisten vuorovaikutusten haasteisiin.

Tutkimus todensi hyvien tunnetaitojen merkityksen lasten keskinäisen vuorovaikutuksen parantavana voimana. Lapset oppivat käsittelemään sekä ymmärtämään niin omia kuin toistenkin tunteita sekä tunteista johtuvia reaktioita, niin pieniä kuin suuria tunneryöppyjä. Cacciatore & Karukivi (2014, 21) tukevat tätä ajatusta toteamalla tunnetaitojen olevan meille elinehto. Hyvät tunnetaidot mahdollistavat pärjäämisen arjessa, jokaisessa päivässä. Tunnetaitoja löytyy jokaiselta, mutta niiden vahvistaminen voi tehdä elämästä vielä parempaa. Tunteilla ja tunnetaidoilla on kommunikoinnissa sekä vuorovaikutuksessa merkittävä rooli. Ilman sosiaalista vuorovaikutusta, meillä tuskin olisi tunteita.

Tutkimuskohteenani olivat 4-6-vuotiaat lapset ja heidän tunnetaitojensa näyttäytyminen. Teoriatietona minulla oli se, että 4-6-vuotiailla ovat jo hiljalleen kehittyneet sosiaaliset taidot, joita on mahdollista huomioida lasten käytöksestä. Sinkkosen & Korhosen (2015, 183) mukaan tämän ikäiset lapset kykenevät ottamaan toisiaan huomioon. Kypsymisvaiheessa ovat omien tunteiden sekä käyttäytymisen säätely. Tutkimus toi esille sen, että 4-6-vuotiaiden tunnetaidoissa saattaa olla suuria eroja. Tulos ei kuitenkaan tarkoita automaattisesti neljävuotiaan olevan heikompi tunnetaidoissa kuin kuusivuotiaan. Koen, että tämän johtopäätöksen tekemiseen vaikuttivat lasten luonne ja temperamentti- ja taidot käsitellä ja hallita tunteista nousevia reaktioita. Huomioin, että ujon lapsen oli vaikeampi toimia uusissa tilanteissa. Ujouden ja arkuuden kautta tunnetaitojen näyttäytyminen voi jäädä taka-alalle.

Tutkimus osoitti Tunneteltha-kerhoon osallistuneiden lasten melko monipuolisen tietämyksen erilaisista tunteista. Lapset ymmärsivät, minkälaisia tunteita esimerkiksi suru tai ilo on sekä millaisissa tilanteissa kyseiset tunteet voivat ilmetä. Lapset osasivat kertoa, mistä seikoista tietää toisen ihmisen olevan surullinen tai iloinen. Siegler, LeLoache & Eisenberg ym. (2014, 419) tuovat esille 4-6-vuotiaiden lasten alkavan jo ymmärtää eri tunteita. Lapsille kehittyy taitoa huomata ikätoverin tunteet sekä kykyä selittää syitä tunteiden syntymiselle. Ahonen (2017, 21) korostaa hyviin tunnetaitoihin kuuluvan kyvyn tunnistaa omia, mutta myös toisen tunteita. Empatia on tärkeä tunnetaito. Empaattiset lapset huomioivat helpommin toisen lapsen tunnetiloja kuin vähemmän empaattiset lapset. Tutkimus osoitti, että 4-6-vuotiailla empatiataidot ovat vielä harjaantumisvaiheessa. Lapset usein kokevat asiat ja tilanteet oman itsensä kautta. Hiljalleen alkaa syntyä ymmärrys myös toisen tunteista, esimerkiksi, miltä kaverista voi tuntua, jos vastaan hänelle rumasti.

Päiväkodin merkitys lapsen tunnetaitojen harjoittelussa korostui. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016, 23) painotetaan lasten kulttuurisen osaamisen sekä vuoro- ja vuorovaikutus- ja tunneilmaisun edistämisen olevan tärkeä tehtävä päiväkodissa. Tutkimuksessa ilmeni, että lasten kanssa tunteista ja tunnereaktioista puhumisen kautta lapsi saa tunteille nimet sekä ymmärtää miten tunteita voi hallita. Päiväkodin arjessa lasten tunnereaktioiden aiheuttamia tilanteita käsitellään lähes päivittäin.

Tutkimuksessa korostui mielestäni hyvin tärkeän seikka, keskustelukulttuurin vahvistaminen entisestään. Tunteista tulisi keskustella lasten kanssa paljon kaikissa arjen tilan-

teissa. Ei vain silloin kun selvitetään esimerkiksi lasten välistä kiistaa. Lasten ymmärryksen vahvistamiseksi tunteita tulisi sanoittaa lapsille, esimerkiksi ”nyt ilmeesi kertoo minulle, että sinua harmittaa.” Tunneskaalaa tulisi käydä läpi laajemmin sekä huomioida tunteiden limittyminen toinen toisiinsa. Roos (2016, 15) vahvistaa myös lasten kanssa keskustelujen merkityksellisyyden. Pelkkien havaintojen perusteella emme voi tulkita, mitä lapsi ajattelee tai tuntee. Koen keskustelut erittäin merkitykselliseksi lasten tunnetaitojen harjoittelussa, mutta hyvän kasvattajan ominaisuuksiin kuuluu mielestäni myös kyky lukea lasten ilmeitä, eleitä sekä kehon liikkeitä. Tutkimukseni toi faktaa, että lapsen sanallinen viestintä sekä kehollinen viestintä eivät aina kerro samaa tulosta.

Siljamäki (2016, 17- 18) toteaa tunnetaitojen harjoittelun olevan hyvin hallinnassa päiväkotien arjessa. Hän uskoo, että silti siihen voi panostaa vielä enemmän. Tutkimukseni toi vahvistusta tähän. Päiväkodissa käytetään lasten tunnetaitojen tukemiseen monipuolisia menetelmiä. Lapset nauttivat leikistä, liikkumisesta, tarinoista ja saduista. Tunnekuvat, sadut, leikit ja keskustelut ovat tärkeä osa päiväkodin arjen toimintaa. Valmiiden tunnekuvien sijaan, ajattelisin esimerkiksi lasten omista valokuvista tehtyjen tunnekuvien tai lasten itse piirtämällä tekemien tunnekuvien olevan mielekkäämpiä sekä konkreettisempia. Lasten kanssa tunteisiin liittyviä ilmeitä ja eleitä tulisi tarkastella tunteiden ymmärryksen lisäämiseksi. Tunteisiin liittyviä ilmeitä voisi lasten kanssa käydä läpi vaikka käsipeilin avulla.

Koen, että toiminnallisuus sekä draama toimivat mielekkäinä keinoina tunnekasvatuksessa. Draaman kautta olisi tehokasta käydä läpi lasten arjen tilanteita. Mielestäni lasten kuuluu olla osallisina toiminnassa. Lapset suunnittelisivat ja voisivat esittää esimerkiksi nukketeatteria toinen toisilleen. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016, 42) sanotaan taiteellisen kokemisen sekä ilmaisun tukevan lasten sosiaalisten taitojen kehittymistä. Ne luovat lapselle myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää maailmaa. Taiteellisen ilmaisun keinoin lapselle tarjoutuu mahdollisuuksia tunteiden tuntemiseen sekä luovan ajatteluun.

Tutkimukseni yhdeksi tärkeimmistä osa-alueista lasten tunnetaitojen tukemisessa ja kehittämisessä nousi kasvattajan rooli. Kasvattajan aito läsnäolo ja kiinnostus lasta kohtaan auttaa luomaan turvallisen sekä lapsen kehitystä tukevan suhteen. Päiväkotiarkea on hektistä monine erilaisine toimintoineen. Kasvattajan tulee silti muistaa lapsen aito kohtaaminen arjessa. Pienellä hetkellä sekä lapsen huomioimisella on kauaskantoiset vaikutukset.

tukset. Kanninen & Sigfrids (2012, 91) toteavat lapsen tarvitsevan lähelleen kasvattajan, joka tarjoaa emotionaalisesti läsnä olevaa vuorovaikutusta. Sajaniemi, Suhonen & Nislin ym.(2015, 59) myös peräänkuuluttavat avointa, kannustavaa sekä myönteistä suhtautumista lapseen.

Nostaisin itsekin vahvasti kasvattajan roolin merkitykselliseksi. Kasvattajan tehtävä on haasteellinen, mutta juuri haastavuus tekee siitä mielenkiintoisen. Koen, että jokaisen kasvattajan tulisi ajoittain pysähtyä pohtimaan omia tunteita ja omia tapoja toimia lasten tunteiden tukijana. Mielestäni ei ole heikkoutta myöntää, ettei kasvattaja itse ole kykeneväinen heittäytymään aitoon tunnekasvatuksen tilanteisiin lapsen kanssa. Tai tunnustaa, että haastavat tilanteet saavat aikaan hämmennystä kasvattajassakin. Vahvuus on löytää heikkous itsessään ja pyrkiä lähteä sitä kehittämään. Kasvattajilla on oiva mahdollisuus harjoitella tunteita yhdessä lapsen kanssa. Ihmisen on sisäistettävä uutta, kyettävä arvioimaan omaa toimintaansa sekä muuttamaan toimintatapojaan tarvittaessa (Koivunen 2009, 147).

Tutkimus todensi, miten kasvattajan toiminta vaikuttaa lapseen. Toimin rauhallisesti sekä keskityin huomioni lapseen kokonaisvaltaisesti. Tunnetelma-kerhoissa oli paljon iloa, naurua, huumoria sekä lämmin tunnelma. Vaikka lapset olivat kerhojen alussa jännittyneitä, sain omalla toiminnallani lapset vapautumaan. Koivusen (2009, 122) mukaan kasvattajan oma rauhallisuus sekä hyvä vuorovaikutus viestittävät lapsille turvallisuuden signaaleja. Kasvattajan levoton käytös sekä kovalla äänellä puhuminen, lisäävät samaa levottomuutta ja äänekkyyttä lapsillakin. Kanninen & Sigfrids (2012, 101) tuovat esille emotionaalisen saatavilla olon tärkeimmät elementit kerhotilanteissa. Kasvattaja kohtaa lapset myönteisillä tunteilla, käyttää leikkisyyttä, huumoria sekä haasteellisuutta toiminnoissa.

7.2 Tunnekasvatuksen mahdollisuudet ja haasteet

Tunnekasvatuksen mahdollisuudet ovat mittavat. Pienillä asioilla saadaan usein aikaan paljon. Mielestäni tunnekasvatuksen ei tarvitse olla liian suureellista tai suunnitelmallista toimintaa, vaan sitä toteutuu arjessa joka hetkessä. Toiminnallisuus on valtti, joka aina lisää lasten mielenkiintoa ja innostusta. Lasten osallisuus toiminnan suunnittelussa olisi ehdotonta huomioida. Lapset ovat asiantuntijoita. Kasvattajien tulisi rohkeasti luot-

taa lasten osaamiseen sekä taitoihin. Lasten tulee saada mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan kasvattajan toimiessa siinä tukena. Lasta ohjataan ja autetaan tarvittaessa. Sinkkonen & Korhonen (2015, 234) korostavat, että tunnetaitojen harjoittamiseen lapsi tarvitsee elävän elämän harjoituksia, onnistumisia, epäonnistumisia sekä aikuisen tukea ja kannustusta.

Ahonen (2017, 219) pohtii, että lasten erilaisia tarpeita huomioon ottavaan tunnekasvatukseen tulisi panostaa vielä tavoitteellisemmin päiväkodin arjessa. Kaikenlaisia sosiaalisia tilanteita ja niiden herättämiä tunteita täytyy lasten kanssa käydä läpi. Tutkimukseeni puolsi tätä ajatusta vahvasti. Kasvattajat opettavat lasta käyttäytymisen säätelyssä. Lapselle mahdollistetaan rauhoittumispaikka, jossa esimerkiksi pahaa oloa ja kiukkua voi purkaa. Mielestäni ammattitaitoinen kasvattaja huomioi lapsen taidot tunnereaktioiden käsittelyssä, kasvattaja ei saa vaatia lapselta liikaa. Kasvattaja ei myöskään voi määrätä lasta toimimaan tietyllä tavalla. Ahonen (2017, 98) korostaa vuorovaikutustilanteissa kasvattajan emotionaalisen tilannetajun merkitystä, varsinkin haastavien vuorovaikutustilanteiden etenemisen kannalta. Ammattitaitoinen kasvattaja kykenee pehmentävillä sanavalinnoilla sekä äänensävyllä purkamaan lapsen lukkiutumista vuorovaikutustilanteessa.

Koivusen & Lehtisen (2015, 16) mukaan havainnoinnin avulla kasvattaja oppii tuntemaan lapsen paremmin sekä ymmärtää lapsen käyttäytymisen syyt. Lapsen tunteminen mahdollistaa kasvattajan ennakoinnin lapsen käyttäytymisessä sekä toimintatavoissa. Havainnoinnin miellän tärkeäksi elementiksi lasten kanssa toimiessa. Tunnetelta-kerhossa havainnoin avulla keräsin merkittävää tietoa lasten tavoista toimia eri tilanteissa. Lasten ilmeet, eleet ja kehon liikkeet paljastivat, miten lapsi tilanteen tuntee sekä mitä hän kokee.

Uudet, jännittävät tilanteet saattavat hämmentää lasta. Tutkimus toi esille, kuinka lapsilla alkuun jännitys selkeästi tarttui, tämä oli luettavissa lasten ilmeistä sekä käytöksestä. Niemi (2014, 61) kertoo lapsilla myötäelämisen mallin olevan suuri ja se tapahtuu usein lapsen edes itse tiedostamatta sitä. Onnistuin omalla rauhallisella sekä lämminhenkiselällä käytöksellä purkamaan jännityksen. Pieni kosketus lapsen olkapäähän tai käsivarrelle, viesti lapselle turvallisuuden tunnetta. Tuovinen (2014, 33) toteaa myönteisen kosketuksen lievittävän jännitystä. Sen avulla pystymme käymään läpi tunteitamme sekä purkamaan stressiä.

Tutkimukseni kautta näin merkityksellisen hyödyn vanhempien kanssa tehtävän yhteistyöhön. Nokian kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa (2015, 19) mainitaan kasvatuskumppanuuden perustuvan perheen ja varhaiskasvatushenkilöstön yhteiselle kasvatustehtävälle. Kasvatuskumppanuuden lähtökohtana ovat lapsen etu ja tarpeet. Yhteistyö pohjautuu avoimuudelle lapsen kasvun tukemisessa. Tutkimukseni aikana vanhemmat olivat tietoisia Tunnetelta-kerhon käsiteltävistä tunteista sekä oman lapsen toiminnasta kerhoissa.

Tutkimus todensi kerhomuotoinen toiminnan tukevan lapsien oppimista toimimaan erilaisissa vuorovaikutustilanteissa toisten kanssa. Esille kumpusi myös haasteita, jotka kasvattajan olisi syytä jo kerhotoimintaa suunnitellessaan ottaa huomioon. Tunnetelta-kerhoissa eri tunteita havainnollistettiin lapsille musiikin, tunnekuvien, tunneteatterin, myönteisen kosketuksen sekä keskustelun avulla. Minulle heräsi vahvasti ajatus, että vähemmän on enemmän. Itse painottaisin vain muutaman harjoitteen avulla yhden tunteen läpikäymiseen. Harjoitteet valikoituisivat lasten taitojen sekä mielenkiinnon mukaan. Lapsille tuntemattomia tunteita, olisi mielestäni tarpeellista käsitellä useampaan kertaan.

Cantell (2010, 74- 75) painottaa lasten haasteena voivan olla mielipiteensä tai asiansa ääneen esittäminen. Huomioin, että lapsille ei aina edes syntynyt selvää käsitystä omasta näkemyksestään tai mielipiteestään käsittelemäämme asiaan. Kasvattajan tehtävä on tuolloin avata lapsen ymmärrystä ja tietoisuutta. Tutkimuksen kautta ilmeni selkeästi myös lapsen haaste sanoa toiselle lapselle jotain positiivista. Viestin lapsille omalla käytökselläni empatiaa sekä välittämisen tunteita, jotta tilanne olisi lapsille mahdollisimman helppo. Toiselle positiivisen asian sanoittamisessa tukemassa olivat kuvat erilaisista hyvistä ominaisuuksista. Lapsien oli helpompi viestittää toiselle kuvan kautta positiivinen asia, kuin sanoittaa se ääneen. Kerhokertojen edetessä asia helpottui ja lapset jo sanoittivat toisilleen hyviä ominaisuuksia. Positiivinen asia itsestä oli selkeästi lapsille mieluisa ja tuntui hyvältä. Positiivisen palautteen saanut lapsi palkitsi toiset hymyllä. Kauppila (2005, 35) toteaa hymyn olevan merkki avautumisesta sekä välittömyydestä. Hymy kertoo ilosta, onnesta ja ystävällisyydestä.

Tutkimuksessani Tunnetelta-kerhoja oli kuusi kertaa. Kerhoja olisin halunnut jatkaa vielä useammankin kerran, koska vasta kuudennella kerhokerralla koin olevamme siinä, mitkä olivat kerhon tavoitteet. Viimeisessä kerhossa oli välitön tunnelma. Lapsien ole-

mus sekä ilmeet ja eleet olivat rennompia kuin millään aikaisemmalla kerralla. Lasten oli helpompi koskettaa toinen toista, satuhieronta ei enää kutittanut, vaan siitä osattiin jo hieman nauttia. Jokainen lapsi sanoi toiselle jotain positiivista, kuvaa apuna käyttäen. Katsekontakti jäi vähäiseksi, mutta jokaisen sanoittaessa itse positiivinen asia toisesta, oli jo mielestäni suuri harppaus eteenpäin. Koen, että lasten taidot huomioon ottaen kerhomuotoista toimintaa olisi hyvä jatkaa useita kertoja. Kerhojen tulisi sisältää paljon toistoa. Tällöin tunnekasvatus on systemaattista, eikä toiminta jää liian lyhyeksi ja pinnalliseksi.

8 POHDINTA

Opinnäytetyöprosessi kesti kevästä 2016 kevääseen 2017 saakka. Opinnäytetyön aihe, tunnekasvatus, nousi minulle melko pian kiinnostuksen kohteeksi. Aiheen lopullisen muotoutumiseen liittyvistä seikoista keskustelin paljon yhteistyökumppanini Lauttalan päiväkodin johtajan kanssa. Opinnäytetyölläni oli vahvasti kehittämisen näkökulma. Prosessin alkutaipaleella pohdin mahdollistuuko kehittämisen näkökulma siinä mitta-kaavassa, jota toivoin. Prosessin edetessä ilokseni huomasin tavoitteiden täyttyvän sekä lisäksi löysin monia merkityksellisiä seikkoja itselleni puntaroitavaksi.

Opinnäytetyöprosessin menetelmäksi alussa pohdin sähköisen kyselylomakkeen teettämistä Lauttalan päiväkodin henkilökunnalle. Minua kuitenkin vaivasi, saanko kyselylomakkeiden avulla tarpeeksi kattavia vastauksia. Kyselylomakkeen etuna olisi ollut mahdollisimman monen kasvattajan äänen esille tulo lasten tunnetaitojen tukemisen ja kehittämisen näkökulmaan. Tunneteltha-menetelmän osalta vastaukset olisivat kuitenkin jääneet suppeaksi, koska vain muutama kasvattaja hallitsi tuolloin menetelmän. Päädyin puolistrukturoituun parihaastatteluun, koska halusin saada tarkkaa sekä syvällistä tietoa. Tämä osoittautui toimivaksi menetelmäksi. Haastatteluun osallistuneet kasvattajat toivat merkityksellistä tietoa tunnekasvatuksesta sekä Tunneteltha-menetelmästä.

Sain Tunneteltha-kerhon avulla paljon tietoa toimivista elementeistä kerhossa. Esille nousi myös haasteita pohdittavaksi. Jatkossa omaan valmiudet kiinnittää laajemmin huomiota kaikkiin lähtökohtiin, jotta kerhomuotoinen toiminta palvelisi paremmin lasten tarpeita. Tunneteltha-kerhojen videointi mahdollisti minulle kattavan tiedon lasten tunnetaitojen ilmenemiselle sekä eri tunteiden ilmaisemiselle. Videoiden analysoinnin yhteydessä sain myös palautetta omasta toiminnastani kerhojen ohjaajana. Koen, että toimintahetkien videointi olisi erityisen hyvä tapa lisätä mahdollisuuksia tukea lapsia arjen eri tilanteissa. Videoinnin avulla voidaan tehdä tärkeitä havaintoja, jotka muuten saattaisi jäädä huomaamatta. Ryhmähavainnoinnissa videointi mahdollistaa kattavia tuloksia. Videoinnin avulla kasvattaja voi myös itse reflektoida omaa toimintaansa eri tilanteissa.

Opinnäytetyön myötä tarkastelin lasten tunnetaitojen tukemisen sekä kehittämisen menetelmiä päiväkodissa. Opinnäytetyön teoriaa kootessani perehdyin moniin uusiin teok-

siin varhaiskasvatusikäisen lasten tunnetaitojen sekä sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen kehittymisestä. Näiden teorioiden kautta sain kartutettua omaa osaamistani ja tätä tietoutta voin hyödyntää jatkossa omassa työssäni lastentarhanopettajana.

Koko opinnäytetyöprosessin ajan pohdin tunnekasvatuksen tärkeyttä päiväkodissa. Sain paljon merkityksellistä tietoa varhaiskasvatusikäisten lasten tunnetaidoista ja tunnetaitoihin vaikuttavista seikoista sekä Tunnetelmta-menetelmän toimivuudesta tunnekasvatuksessa. Koen opinnäytetyöprosessin aikana kehittyneeni sekä kasvaneeni ammatillisesti. Tutkimukseni kautta saatujen tietojen välityksellä olen paljon reflektoinut omaa toimintaani kasvattajana sekä pohtinut omia tunnetaitojani. Havaitsin omaavani varmuuden, aitouden sekä tilanteisiin heittäytymisen taidot. Uskon omaavani sensitiivisen kasvattajan tunnuspiirteet ja kuten opinnäytetyöni tuo esille, varhaiskasvatus tarvitsee pedagogisesti sensitiivisiä kasvattajia lasten tunnetaitojen tukemisessa.

Opinnäytetyöprosessin aikana pohdin paljon kasvatuskumppanuuden merkitystä myös lasten tunnetaitojen tukemisessa. Koin hyvin tärkeäksi sen, että vanhemmat tiesivät, mitä tunnetta Tunnetelmta-kerhossa käsitelimme ja olivat kiinnostuneita kuulemaan, miten oma lapsi oli eri tunteet kokenut. Vanhempien kanssa käydyt keskustelut antoivat paljon minulle, mutta uskon, että antoivat myös vanhemmille lisää tietoa oman lapsen tunnetaidoista. Tällaiset keskustelut tukevat mielestäni vahvasti lapsen kasvua ja kehitystä. Molemmat osapuolet saavat merkittävää tietoa, jota voi hyödyntää lapsen tunnetaitojen tukemisessa.

Opinnäytetyössäni tuli esille, kuinka merkityksellisiä lasten tunnetaidot ovat. Tunnetaitojen harjoittelu tulisi aloittaa mahdollisimman varhain, koska tunnetaidoilla on kauaskantoisia vaikutuksia. Heikot tunnetaidot saattavat johtavat haastaviin vuorovaikutustilanteisiin. Nykypäivänä jo päiväkodissa on nähtävissä lapsen pahoinvointia, kiusaamistilanteita sekä syrjäytymistä, jotka saattavat juontaa juurensa lapsen heikoista sosiaalisista- sekä tunnetaidoista. Vanhemmilla ei välttämättä aina löydy osaamista eikä taitoa käsitellä ja auttaa lasta tunnetaidoissa, varsinkin jos tunnereaktiot ovat voimakkaita. Päiväkodin rooli korostuu tässä kohtaa merkittävästi. Päiväkodin tunnekasvatus ennaltaehkäisee syrjäytymistä ja vahvistaa lapsen sosiaalisia taitoja.

Jatkossa olisi mielenkiintoista selvittää, miten Tunnetelmta-menetelmä saa jalansijaa päiväkodin tunnekasvatuksessa. Kiinnostavaa olisi saada tietoa, miten kasvattajat huo-

mioivat lasten iän ja tunnetaidot suunnitellessaan Tunneteltha-kerhoja sekä hyödynnettäänkö vanhempien välistä yhteistyötä. Lasten tunnetaitojen tukemiseen varmasti panostetaan tulevaisuudessa enemmän, koska tunnetaidot ovat kaiken toiminnan keskiössä. Toivon, että opinnäytetyöni herättelee kasvattajia tarkastelemaan ja pohtimaan lasten tunnetaitojen kehittämisen mahdollisuuksia päiväkodissa sekä omaa toimintaansa tunnekasvattajina.

Opinnäytetyössäni oli huomioitu eettisyys. Luvat opinnäytetyöprosessin toteuttamiseen oli Lauttalan päiväkodin johtajalta sekä Nokian kaupungilta. Toiminnalliseen videoituun Tunneteltha-kerhoon osallistuneiden lasten vanhemmilta oli kirjallinen lupa. Lasten kanssa olin keskustellut etukäteen kerhojen sisällöstä sekä videoinnista, joten lapsella itsellään oli mahdollisuus kieltäytyä kerhoon osallistumisesta. Tunneteltha-kerhojen toiminnan olen kuvannut totuudenmukaisesti ja tarkasti, mutta lasten yksilöllisyyttä kunnioittaen. Lasten henkilöllisyys ei ole tunnistettavissa valmiista työstä.

Parihaastatteluun osallistuneilta Lauttalan päiväkodin työntekijöitä oli lupa haastattelun nauhoittamiseen. Varhaiskasvattajien nimiä ei mainita työssä, ainoastaan varhaiskasvatuksen erityisopettajan luvalla hänen ammattinimikkeensä mainintaan työssäni. Opinnäytetyöni kautta tuon tärkeää ja merkityksellistä tietoa lasten tunnekasvatuksesta sekä Tunneteltha-menetelmästä. Opinnäytetyöni on vapaasti Lauttalan päiväkodin varhaiskasvattajien sekä muidenkin varhaiskasvattajien käytettävissä.

Opinnäytetyössä on käytetty useita eri menetelmiä, mitkä lisäävät tutkimuksen luotettavuutta. Aineistoa hankittiin osallistuvan havainnoinnin avulla Tunneteltha-kerhossa. Kerhot videoitiin. Videoiden analysoinnissa keskityin havainnoimaan lasten sanallisen viestinnän lisäksi, ilmeitä, eleitä sekä keskinäistä vuorovaikutusta. Analysoinnin avulla halusin saada vastauksia, miten lasten eri tunteet näyttäytyivät sekä miten lapset ilmaisivat eri tunteita Tunneteltha-kerhossa.

Opinnäytetyön aineiston hankinnassa käytettiin lisänä puolistrukturoitua parihaastattelua. Haastattelu nauhoitettiin sekä litteroitiin. Tutkimuksen tuloksia kuvaavat sanatarkat lainaukset todistavat luotettavuuden. Videomateriaaleista tekemäni analyysit sekä haastatteluaineiston käsittely rinnakkain vahvistivat tekemiäni tulkintoja. Olen perehtynyt tarkasti käyttämäni aineistoon ja lähteisiin sekä käyttänyt niitä huolellisesti. Lähdema-

terialina käytin mahdollisimman uusia sekä luotettavia teoksia. Tarkoitukseni oli näin lisätä opinnäytetyön luotettavuutta.

LÄHTEET

Aalto, J. & Syrjälä, L. 1999. Tiede, toiminta ja vaikuttaminen.

Aarnio, K., Autio, S., Jämsä, J., Nieminen, J. & Suomalainen, S. 2016. Skeema 1. Psykkinen toiminta ja oppiminen. Helsinki: Edita.

Ahonen, L. 2017. Haastavat kasvatustilanteet. Lämpimän vuorovaikutuksen kirja. Juva: PS- kustannus.

Cacciatore, R., Korteniemi- Poikela, E. & Huovinen, M. 2008. Miten tuen lapsen ja nuoren itsetuntoa. Juva: WS Bookwell Oy.

Cacciatore, R. & Karukivi, M. 2014. Mielelön fiilis. Hyvän mielen käsikirja. Tammi.

Cantell, H. 2010. Ratkaiseva vuorovaikutus. Kasvatuksellisia kohtaamisia lasten kanssa. Juva: PS- kustannus.

Dunderfelt, T. 2011. Elämänkaaripsykologia. Helsinki: WSOYpro Oy.

Dunderfelt, T. 2012. Tunnista temperamentti. Väriä elämään ja itsetuntemukseen. Juva:PS- kustannus.

Gerhardt, S. 2007. Rakkaus ratkaisee. Varhaisen vuorovaikutuksen merkitys aivojen kehitykselle. Helsinki: Edita.

Haapasalo, T. & Kirkkopelto, K. 2013. Mollit. Hyvällä mielellä vai pahalla päällä. Tunteet taidoiksi. Helsinki: Lastenkeskus.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. . Tutki ja Kirjoita. Helsinki: Tammi.

Hujala, E. & Turja, L. (toim.) 2012. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: PS- kustannus.

Huttunen, K., Laakso, M-L. & Helminen, J. 2016. Pelaamalla tunnetaitojen harjoittelua. Lastentarha. 79 (3), 15.

Isokorpi, T. 2004. Tunneoppia. Parempaan vuorovaikutukseen. Juva: PS- kustannus.

Jalovaara, E. 2009. Tunnetaidot tiedon rinnalle kasvatuksessa. Mediapinta.

Kananen, J. 2008. Kvali. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kanninen, K. & Sigfrids, A. 2012. Tunne minut. Turva ja tunteet lapsen silmin. Juva: PS- kustannus.

Karila, K. 2016. Vaikuttava varhaiskasvatus. Tilannekatsaus toukokuu 2016. Opetushallitus.

- Kauppila, R. A. 2000. Vuorovaikutus ja sosiaaliset taidot. Vuorovaikutusopas opettajille ja opiskelijoille. Juva: PS- kustannus.
- Keltinkangas- Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: WSOY.
- Kemppinen, P. 2000. Lasten ja nuorten tunne-elämän häiriöt. Vantaa: Kustannusvalmennus.
- Koivunen, P- L. & Lehtinen, T. 2015. Kasvu kiikarissa. Havainnoinnin käsikirja varhaiskasvattajille. Juva: PS- kustannus.
- Kokkonen, M. 2010. Ihastuttavat, vihastuttavat tunteet. Opi tunteiden säätelyn taito. Juva: PS- kustannus.
- Komi, T. 2015. Tunne kiilaa järjen. Lastentarhalehti. 78(5), 18-19.
- Komi, T. 2016. Ryhmäsensitiivisyys on taitolaji. Lastentarha. 79 (3), 26-27.
- Laine, V. & Vilkkonen – Riihelä, A. 2006. Mielen maailma. Tunteet, motiivit ja taitava ajattelu. Helsinki: WSOY oppimateriaalit Oy.
- Mahkonen, S. 2016. Varhaiskasvatuslaki. Helsinki: Edita.
- Myllyviita, K. 2016. Tunne tunteesi. Helsinki: Duodecim.
- Niemi, P. 2014. Hyvää mieltä ja tunnetaitoja. Hämeenlinna: Päivä osakeyhtiö.
- Nokian kaupungin varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2015.
- Nummenmaa, L. 2010. Tunteiden psykologia. Helsinki: Tammi.
- Opetushallitus. 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 2016:17. Tampere: Juvenes Print.
- Rantanen, J. 2011. Tunteella. Voimaa tekemiseen. Hämeenlinna: Talentum.
- Rantanen, J. 2015. Vaikuta tunteisiin! Lisää voimaa tekemiseen. Talentum.
- Roos, P. 2016. Mitä kuuluu? Lapsen kertomukset ja osallisuus päiväkotiarjessa. Waasa Graphics Oy.
- Sajaniemi, N., Suhonen, E., Nislin, M. & Mäkelä, J, E. 2015. Stressin säätely. Kehityksen, vuorovaikutuksen ja oppimisen ydin. Juva: PS- kustannus.
- Salmivalli, C. 2005. Kaverien kanssa. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. Keuruu: PS-kustannus.
- Siegler, R., DeLoache, J., Eisenberg, N. & Saffran, J. 2014. How children develop. New York: Worth Publishers.

- Siira, J. & Saarinen, M. 2011. Tunnekartalle. Tietoisempaan tunne-elämään. Helsinki: Kirjapaja.
- Siljamäki, T. 2012. Tunnen, olen siis olemassa. Lastentarha. 75 (3), 40-41.
- Siljamäki, T. 2016. Turha opettaa A:ta ja Ö:tä, jos ei ole tunnetaitoja. Lastentarha. 79 (3), 17-18.
- Sinkkonen, J. 2008. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. Helsinki: WSOY.
- Sinkkonen, J. & Korhonen, L. 2015. Pulassa lapsen kanssa. Helsinki: Duodecim Oy.
- Sääkslahti, A. 2015. Liikunta varhaiskasvatuksessa. Juva: PS- kustannus.
- Tuovinen, S. 2014. Satuhieronta. Läsnaolevan kosketuksen ja sadun taikaa. WSOY.
- Uusitalo- Malmivaara, L. & Vuorinen, K. 2016. Huomaa Hyvä. Näin ohjaat lasta ja nuorta löytämään luontevahvuutensa. Juva: PS- kustannus.
- Varela, C. 2012. Tunteet ja tuntemukset. Perhemedia.
- Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opintäytetyö. Helsinki: Tammi.

LIITTEET

Liite 1. Haastattelukysymykset

1. Miten tärkeäksi koet lasten tunnetaitojen tukemisen päiväkodissa? Miksi?
2. Millaisia kokemuksia sinulla on Tunnetelttä-menetelmästä?
3. Miten Tunnetelttä-menetelmä mielestäsi tukee lasten tunnekasvatusta?
4. Miten kehittäisit lasten tunnekasvatusta päiväkodissa?
5. Mitä muuta haluaisit sanoa lasten tunnekasvatuksesta?

Liite 2. Lupa vanhemmilta

Hei Vanhemmat!

Olen Sosionomi-opiskelija Tampereen ammattikorkeakoulusta. Teen opinnäytetyöni aiheesta Lasten tunnekasvatus päiväkodissa. Toiminnallinen osuus opinnäytetyössäni on Tunnetelttakerho lasten kanssa pienryhmässä. Opinnäytetyöni lähtökohtana on tutkia lasten tunnekasvatuksen kehittämismahdollisuuksia sekä Tunnetelttamenetelmän vaikutuksia tunnekasvatuksen tukemisessa.

Tunnetelttamenetelmä on kerhomuotoinen lasten tunne- ja vuorovaikutustaitoja kehittävä toimintahetki. Tunnetelttakerhossa aikuinen keskustelee lasten kanssa eri perustunteista, kuten ilo, suru, viha, rakkaus jne. Kerhohetkillä eri tunteita havainnollistetaan lapsille musiikin, kuvien, keskustelun ja teatterin avulla. Kerhossa lapsilla on mahdollista kertoa omia ajatuksiaan eri tunteista ja tapahtumista, mihin tunne liittyy jne. Kerhossa on mukava ja lämmin tunnelma, kiva olla yhdessä. Kerhokertoja on kuusi ja joka kerhokerralla käsitellään eri tunnetta.

Pyydän lupaa, että lapsesi saa osallistua Tunnetelttakerhoon.

___ Lapseni saa osallistua Tunnetelttakerhoon, joka videoidaan.

___ Lapseni ei saa osallistua Tunnetelttakerhoon, joka videoidaan.

Päiväys

Vanhemman allekirjoitus

Huom!

Videomateriaali on tutkimukseni analysointia varten ja materiaalia hyödynnän opinnäytetyössäni. Opinnäytetyössä ei mainita lasten nimiä, eikä ole muitakaan tunnistettavia elementtejä. Videomateriaalia ei myöskään levitetä eteenpäin.

Otathan yhteyttä, jos herää jotain kysyttävää.

Ystävällisin terveisin,
Minna Suutarinen